

Сураи Иброҳим

Сураи Иброҳим дар Макка нозил шуда, дорои 52 оят аст

Сураи мазкур бо тариқои ба худ хос, мисли дигар сураҳои дар Макка нозилшуда, атрофи масъалаҳои ақидавӣ, аз он ҷумла, имон ба Аллоҳ ва Расули Ӯ, ваҳйи илоҳӣ, тавҳид, зинда шудан баъд аз миронидан ҳисобу китоб, ҷазою мукофот баҳс мекунад. Барои он ин сура номи «Иброҳим»-ро гирифт, ки дар ин сура қиссаи қаҳрамони «Иброҳим (а)» мегузарад. Меҳвари асосии ин сура аз даъвати пайғамбарон, ба хусус аз даъвати Расулуллоҳ (с) ба сӯи тавҳид иборат мебошад. Дар ин сура аз умматҳои гузашта, ки пайғамбаронашонро тасдиқ надоштанд, мисли қавми Нӯҳ(а), Мӯсо(а), Од ва Самуд мисолҳо меояд. Худованд аз қору кирдори бандагони Худ ғофил нест. Вақте меояд, ки барои онҳо ҳисобу китоб сурат мегирад. Золимоне, ки ба сухани Пайғамбар (с) гӯш накарданд, тобеи ӯ (с) нашуданд, баъдан афсӯс меҳӯранд, лекин ҳеҷ фоидае барои онҳо нест. Ҷазои амалҳои бад низ баён шудааст. Бори дигар дар охир, чун оятҳои аввал таъкид мешавад, ки ваҳйе, ки ба Пайғамбар (с) меояд, ҳақ аст. Ин буд мухтасаран назаре ба мундариҷаи сураи Иброҳим (а).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

الرَّكَعَ كَتَبَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾

Алиф. Лām. Ро. Китāбун анзалнāху илайка ли тухрича-н-нāса мина-џ-џулумāти ила-н-нӯри би изни Раббихим илā сирōти-л-Ъазиз-л-Ўамид. 1.

1. Алиф, Лом, Ро. (Ин) Қуръон китобе аст, ки онро ба сӯйи ту фуруд фиристодем, то мардумро ба ҳукми Парвардигори онҳо аз торикиҳо (-и ҷаҳолат) ба сӯйи равшанӣ, ба сӯйи роҳи Худои ғолибу сутуда берун оӣ,

Ояти мазкур бо ҳарфҳои аз ҳам ҷудо оғоз шуда, ишора кардааст, ки Қуръон муъҷиза аст. Калимаву ҷумла ва оятҳои он аз чунин ҳарфҳои ба шумо шинос банду баст шудааст. Агар ба муъҷиза будани он бовар надошта бошед, оё метавонед китоберо таълиф кунед, ки дар фасоҳату балоғат мисли Қуръон бошад? Ҳаргиз наметавонед! Зеро Худованд гуфтааст, ки эй Муҳаммад (с), Мо ин китобро ба сӯи ту нозил кардаем. Ин китоб эҷоду иншои ту, ё каси дигар нест. Ин ваҳю эъҷози мост ба сӯи ту, то ин ки аз торикиҳои қуфру шаҳват, ширку шак, ҷаҳлу гумроҳӣ мардумро бо амру тавфиқи Парвардигор ба сӯи нури илму имон берун барорӣ ва онҳоро ба сӯи роҳи фармудаи Худованди азизу ғолибу сутуда ҳидоят кунӣ!

Хулоса, касоне, ки тобеи Пайғамбар (с) бошанд ва мувофиқи гуфтаҳои Қуръон амал кунанд, аз торикиҳои ҷаҳлу гумроҳӣ ба роҳи Худованди азизу ҳамид ҳидоят шудаанд.

اللّٰهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَوَيْلٌ

لِّلْكَافِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيْدٍ ﴿٢٠﴾

**Аллоҳи-л- лаъи лаҳу ма фи-с-самāvāti ва ма фи-л-арз.
Ва вайлу-л лил кāфирӯна мин ъазāбин шадīд. 2.**

2. (ба сӯйи роҳи) Худое, ки Ёрост он ҷӣ дар осмонҳо ва он ҷӣ дар Замин аст ва вайл (вой) бод барои кофирон аз азоби сахт.

Он роҳи нуроние, ки Пайғамбар (с) мардумро ба он роҳ ҳидоят мекунад, роҳи Худовандест, ки ҳамаи он ҷӣ дар осмонҳо ва ҳар он ҷӣ дар замин аст, аз они Ё ва дар ихтиёри Ёст. Ё таоло Зотест, ки ба ҳеҷ кас муҳтоҷ нест, ҳама махлуқот ҳоҷати худро аз Ё мекурсанд. Чаро ҳама чиз аз они Ёст? Зеро ҳама чиз офаридаи Ёст. Ба ҳамин далел Ё таоло қодиру азиз (ғолиб) ва бахшанда аст ва барои неъматҳое, ки ба бандагон арзонӣ доштааст, ҳамид (шукргуфташуда) аст.

Хулоса, касоне, ки дар роҳи ризоии Худо роҳ мераванд, небахтии дунё ва охира аз они онҳост. Касоне, ки дар роҳи нишондодаи Худованд нестанд, онҳо кофиранд. Вой (азобу ҳалок)

бар касоне, ки ба василаи раҳнамоии Расулуллоҳ (с) аз торикиҳои куфру ширк ба сӯи нури ҳидоят намеравад, рӯзи қиёмат азоби саҳт барои онҳо муқаррар шудааст.

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад:

الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ

اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

**Ал-лазӯна ястаҳиббуна-л-ҳайāта-д-дунйā ъала-л
āхирати ва ясуддӯна ъан сабӯлиллаҳи ва ябғӯнаҳā
ъиваҷā. Улāика фӯ зālāлим баъӯд. 3.**

**3. Онҳо касонеанд, ки зиндагонии дунёро бар охират писанд
мекунаанд ва мардумро аз роҳи Худо бозмедоранд ва дар он қачиро
металабанд. Он гурӯҳ дар гумроҳӣ, (ва) аз (роҳи) ҳақ дуранд.**

Худованд дар ин оят хислати шахсони кофирро баён кардааст. Онҳо касоне ҳастанд, ки ба сабаби муҳаббате, ки ба дунё доранд, ба зиндагонии муваққатии он чунон эътибор медиҳанд, ки лаззати охират ва неъматҳои ҷовидонаи онро ё нася мешуморанд ва ё бовар надоранд. Хислати дуҷуми онҳо ин аст, ки ё бо зарби зӯр ва ё бо макру ҳила мардумро аз роҳи Худо бозмедоранд. То ин ки ба ҳадафҳои шуми худ расанд, меҳаҳанд кору кирдори мусалмонҳо пур аз хурофот бошад. Аз ин сабаб, ба мардум роҳи Худоро қачу ноҳамвор нишон медиҳанд.

Яъне кофирон ҳамеша ба ҷои охират зиндагонии дунёро ихтиёр мекунаанд. Онро меписанданд ва аз охирату неъматҳои ҷовидонаи он беҳтар меҳисобанд. Шабу рӯз ғарқи муҳаббати дунё шуда меҳаҳанд дигаронро низ ба муҳаббати он гирифта кунанд. Ба ивази он роҳе, ки ризои Аллоҳ дар он аст, ба мардум роҳи дигарро пешкаш мекунаанд. Бо чунин тарз меҳаҳанд ба дини Худо хӯрдагирӣ кунанд, роҳи ростро қач нишон диҳанд. Ин гуна афрод аз роҳи рост хеле дур афтодаанд. Ҳеҷ умеди нест, ки онҳо ба роҳе, ки ризои Аллоҳ дар он аст, бозгарданд. Чашми ин гуна шахсон вақте во мешавад, ки аллакай азоби Илоҳӣ, ё марғ бар сарашон омадааст. Дигар аз пушаймон шудани онҳо чӣ суду чӣ ғоида? Як назар ба зиндагии имрӯзаи қисме аз мардум кифоя аст. Душманон тавонистанд иддае аз мусалмонҳоро ба ин роҳ тела диҳанд. Фикри онҳо ҳамеша парешон, ҳаёлашон фақат банди пулест. Вақти холие барои фикр кардан дар бораи имону ислом чандон

надоранд. Чунон ғарқи фикру хаёли пулёбианд, ки ҳатто овози азонро мешунаванду ба масҷид намеравад. Ингуна инсонҳо мувофиқи маънои ояти мазкур бисёр гумроҳ ва аз ҳақиқат дур афтодагонанд.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ ۚ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللَّهُ

مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

Ва ма арсална ми-р-расулин илла би лисани қавмиҳи ли юбаййина лаҳум. Фа юзиллуллоҳу ма-й яшъау ва яҳдӣ ма-й яшъаъ. Ва Ҳува-л-Ъазизу-л-Ҳаким. 4.

4. Ва ҳеҷ пайғамбареро нафиристодем, магар ба забони қавми ӯ, то ҳақиқатро барои онҳо баён кунад. Пас, Худо касеро, ки хоҳад, гумроҳ месозад ва ҳар киро хоҳад, роҳ намояд ва Ёст голибу боҳикмат.

Дар ин оят Худованд хабар додааст, ки Мо ҳар пайғамбареро, ки ба сӯи қавме мефиристодем, албатта, ӯ аз ҳамон қавм буд ва ӯ барои аҳком ва шариати илоҳиро фаҳмонидан бо забони ҳамон қавм сухан мегуфт. Он қавмҳо мақсади пайғамбарашонро ба осонӣ мефаҳмиданд. Дар ҳақиқат як лутфи Худованди бузурги маннон буд, ки барои бандагони худ чунин неъматро арзонӣ дошт. Агар бо забони онҳо сухан намегуфт, онҳо намефаҳмиданд ва мумкин буд, ки дар гумроҳии доимӣ боқӣ мемонданд. Даъвати пайғамбарон маъмулан чизе набуд, ки онро мардум нашиносанд ё дар дили онҳо таъсире надошта бошад. Зеро пайғамбарон аз миёни қавме бархостаанд, ки қаблан ба онҳо ошно буданд. Ба воситаи пайғамбарон нури ваҳйи илоҳӣ бар онҳо тобид. Пайғамбарон шариату аҳкоми илоҳиро барои қавмҳои худ баён карданд. Гурӯҳе бо ихтиёри худ гумроҳиро интиҳоб карданд, Худованд онҳоро гумроҳ сохт. Онҳоро, ки ҳидоятро интиҳоб карданд, Худованд ҳидоят кард. Кори пайғамбарон фақат таблиғ аст, ҳидоятро залолат ин моли Худованд аст. Худованд ҳар кореро анҷом диҳад, мувофиқи тақозои ҳикмати Ёст. Ҳар киро шоистаи ҳидоят бинад, ӯро ҳидоят мекунад ва касеро, ки сазовори гумроҳӣ бошад, ӯро гумроҳ мекунад. Барои пурра дарк кардани ояти мазкур ба ояти 34-уми сураи «Ғофир», ояти 26-уми сураи «Бақара», ояти 28-уми ҳамин сура муроҷиат шавад.

Валлоҳу аълам.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ
إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ صَبَّارٍ

**Ва лақад арсалнā Мӯсā би айāтинā ан ахриҷ қавмака
мина-џ-џулумāти ила-н-нӯри ва заққирҳум би аййāмиллāх.
Инна фӣ зāлика ла айāти-л ли кулли саббāрин шакӯр. 5.**

**5. Ва ҳаройина, Мо Мӯсоро бо нишонаҳои худ фиристодем
(гуфтем), ки қавми худро аз торикиҳо ба сӯйи рӯшноӣ берун
ор ва онҳоро ба рӯзҳои Худо, ки бар сари онҳо ё бар сари дигар
қавмҳо гузашт, панд деҳ! Ҳаройина, дар ин (суханҳо) барои
ҳар бисёр сабркунандаи шукргӯянда нишонаҳо ҳаст.**

Худованд дар ин оят аз фиристодани яке пайғамбарони худ Мӯсо (а) ёдовар шуда фармудааст, ки дар ҳақиқат мо Мӯсо (а)-ро ҳамроҳ бо муъҷизаҳои нӯҳгонаи гуногун фиристодем ва фармон додем, ки қавми худ (Бани Исроил)-ро аз торикиҳои куфру зулму ситам, фасоду олудагиҳои куфр ва ғуломии Фиръавн ба нури имону тавҳид, покию озодӣ берун ор ва ба роҳи рост онҳоро ҳидоят бикун. Ба ӯ (а) низ гуфтем, ки ту вазифадор ҳастӣ, ки «айёму-л-лоҳ» (рӯзҳои Худо)-ро ба қавми худ ёдоварӣ кунӣ. Дар он рӯзҳо барои ҳар инсоне, ки бисёр сабркунандаву бисёр шукргӯянда аст, нишонаҳои бузургест, ки инсонҳоро ба тавҳид (яктопарастӣ) ва ба донишони камоли қудрати илоҳӣ раҳнамоӣ мекунанд.

Дар бораи ин, ки «айёму-л-лоҳ» (рӯзҳои Худо) рӯзҳои одианд, ё рӯзҳои махсус муфасссирон ихтилофи назар доранд. Баъзе муфасссирон гуфтаанд, ки дар ин оят калимаҳои «рӯзҳои Худо» рӯзҳои оддиро ифода мекунанд, ки ҳар рӯз дар онҳо таърихи тозае дар зиндагонии инсонҳо сабт мешавад. Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд, ки «рӯзҳои Худо» ишора ба рӯзҳои хося аст, ки дар он рӯзҳо Худованд барои раҳи қавми Мӯсо (а) воқеаҳои падид овардааст. Масалан, як рӯз қавми худро Мӯсо (а) аз зери асорати Фиръавн озод кард. Рӯзи дигар барои он тарафи дарё гузаштан, дарё шикфота шуд ва онҳо ба осонӣ гузаштанд. Рӯзе абр онҳоро дар саҳро соябонӣ мекард, дигар рӯзе Худованд ба онҳо таоми «манну салво» ва дигар неъматҳоро расонд. Баъзе муфасссирон

бар онанд, ки «рӯзҳои Худо» он рӯзҳоеанд, ки бар сари қавми Нӯҳ (а), Од ва Самуд офатҳои Худованд омаданд.

Хулоса, аз зикри «айёму-л-лоҳ» касе ибрат мегирад, ки дорои ду сифат бошад. Агар ба балое мубтало шавад, бисёр сабркунанда аст. Агар соҳиби неъмате шавад, бисёр шукркунанда аст.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَخْرَجَكُمْ مِنْ

ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذْنَحُونَ أَبْنَاءَكُمْ

وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ فِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾

**Ва из қола Мӯсо ли қавмиҳизкуру ниъматаллоҳи
ъалайкум из айнҷакум-м мин али Фиръавна ясумунакум
сӯа-л-ъазāби ва юзаббихуна абнāакум ва ястаҳйуна
нисāакум. Ва фи зāликум балāу-м ми-р-Раббикум ъазīm. 6.**

**6. Ва (ёд кунед) он вақтеро, ки Мӯсо ба қавми худ гуфт:
«Неъматии Парвардигори хешро ёд кунед, ки чун шуморо аз
касони Фиръавн халос кард, ки бар шумо бадтарин азобро
мерасониданд ва писарони шуморо мекуштанд ва духтарони
шуморо зинда мегузоштанд. Ва дар ин кор озмоиши бузург
шуморо аз тарафи Парвардигори шумо буд.**

Дар ин оят Худованд ба яке аз «айёму-л-лоҳ» (рӯзҳои Худо), ки дар ояти қаблӣ гузашт, дар таърихи бани Исроил ишора карда, мусалмонҳоро панд додаст, ки чун бани Исроил баъд аз азоби Фиръавн бо роҳбарии Мӯсо(а) аз бардағӣ халос шуданд, даст ба носипосӣ заданд, Мӯсо(а) ба онҳо ҳушдор дода гуфт, ки эй қавм! Ҳангомери ки Худованд шуморо аз чанголи Фиръавни золим раҳо кард ва он барои шумо неъматии бузург буд, фаромӯш кардед? Чаро ёдовари он неъмат намешавед? Қадр намекунед? Баъд Мӯсо (а) баъзе аз мусибатҳоро номбар карда, ба онҳо гуфт, ки оё он замонеро ки фиръавниёни бераҳм барои шумо бадтарин азобро ҷоиз дониста, писарҳои шуморо сар мезаданд ва занону духтарони шуморо ҳамчу хизматгору каниз нигоҳ медоштанд, фаромӯш кардед? Оё ин озмоиши бузург аз тарафи Парвардигор барои шумо набуд, ки гузашт? Ҳоло Худованд аз ин гуна балоҳо шуморо халос кардааст, оё ин барои шумо неъматии бузург нест? Чаро

ношукрӣ мекунед? Ба бало гирифтор шудан имтиҳон аст, аз бало халос шудан низ имтиҳон аст.

Сухани Мӯсо (а) дар ояти зер идома дорад:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ

عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾

Ва из тааззана Раббукум ла ин шакартум ла азиданнакум ва лаин кафартум инна ъазāби ла шадид. 7.

7. Ва (ёд кунед) он вақтеро, ки Парвардигори шумо хабардор сохт, ки агар шукр кунед, зиёда диҳам шуморо ва агар носипосӣ кунед, ҳаройина, азоби Ман сахт аст».

Дар ин оят Мӯсо (а) бо қасам сухани худро таъкид карда, қавми худро ёдрасон намуда гуфт, ки эй қавми ман! Ба хотир биёред ва сухани Парвардигори хешро бишнавед ва дуруст дарёбед, ки агар неъматҳои ёдшударо сипосгузори кунед, Худованд онҳоро боз афзоиш медиҳад. Ва агар шукри онҳоро ба ҷо наоред, бе шак, азобу ҷазои Худованд сахт аст. Оре! Агарчи ояти мазкур ба бани Исроил нигаронида шуда бошад ҳам, ҳукми ом дорад ва барои мо мусалмонон як дарси ибратангез аст. Дар мазмуни ин оят ҳадисе аз Расули акрам (с) омадааст: “Ғадое ба назди Расулуллоҳ (с) омад. Расулуллоҳ (с) ба ӯ хурмое доданд, ӯ нагирифт. Ғадои дигаре омад. Ба вай низ хурмое марҳамат карданд, ӯ гирифту гуфт: «Субҳоналлоҳ, алҳамду лиллоҳ, хурмое аз Расули Аллоҳ ба ман табаррукан расид». Расулуллоҳ (с) ба ҷория (духтараки хурдсол) амр карда гуфтанд: “**Чихил дирҳам назди Умми Салама (ҳамсарашон) аст. Ба он ғадои шукркунанда бидеҳ!**”. Ин аст натиҷаи шукр гуфтан.

Дар давоми сухани худ Мӯсо (а) ба қавме, ки шукронаро ба ҷой наоварданд, ҳақиқати корро фаҳмонид...

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَأِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ

حَمِيدٌ ﴿٨﴾

Ва қола Мӯсā ин такфурӯ айтум ва ман фи-л-арзӣ ҷамийъан ға инналлоҳа ла Ғанийюн Ҳамид. 8.

8. Ва Мӯсо гуфт: «Агар шумо ва ҳар касе, ки дар рӯи Замин аст, ҳама як ҷо кофир шавед, пас, ҳамоно Худованд тавонгару сутудашуда аст».

То ин ки бани Исроил роҳи Худошиносиро дурусттар омӯзанд, Мӯсо (а) онҳоро панду насиҳат мекард, ки эй қавм! Шумо ҳар кори баду неке, ки мекунед, бар суду зиёни шумост. Агар шумо ба роҳи нишондодаи Худованд нараведу кофир шавед, ё шумо ва тамоми инсонҳои рӯи олам неъматҳои Ӯ таолоро шукр гӯед, ё нагӯед, ҳеҷ нафъу зиёне ба Аллоҳ намерасад ва аз мулки Ӯ таъоло ҳеҷ чиз кам намешавад. Агар шумо шукр нагӯед, дигар махлуқот шукри Худоро мегӯянд. Ӯ таоло аз ҷониби махлуқоти Худ ҳамеша сутуда (шукргуфта) шудааст. Агар шумо шукргузор бошед, ин фоидаи шумост, ки Худованд аз шумо розӣ шуда, бо фазлу бахшоиши хеш неъматҳояшро барои шумо арзонӣ медорад. Дар ҳадиси қудсӣ бо ривояти Муслим омадааст, ки Расули Худо (с) фармудаанд: «Худованд мефармояд, ки эй бандагони Ман, агар гузаштагон ва бозояндагони инсу чин, ҳамаашон дар тақво мисли баландтарин инсон тақво кунанд, дар мулки Ман чизе афзуда нашавад. Ва агар ҳама пешиниён ва пасояндагон аз чинну инс ҳама чун бадтарин касоне шаванд, дар мулки Ман ба қадри як зарра зиён нарасад».

Сухани Мӯсо (а) дар ояти зер идома дорад:

أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبُؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ
وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ
بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٩﴾

**Алам яътикум набау-л-лазӣна миң қабликум қавми Нуҳи-
в ва Ёади-в ва Ҷамӯд. Ва-л-лазӣна миъ баъдиҳум. Ла
яъламуҳум иллаллоҳ. Ҷаъатҳум русулуҳум би-л
баййинāti фа раддӯ айдияҳум фӣ афвāҳиҳум ва қолӯ
иннā кафарнā би мā урсилтум биҳи ва иннā ла фӣ шакки-
м миm мā тадъунанā илайҳи муриб. 9.**

9. Оё хабари ононе ки пеш аз шумо буданд, ба шумо наомада аст, - қавми Нӯҳ, Од ва Самуд ва касоне, ки баъд аз онҳо омаданд?

Онҳоро касе намедонад, магар Худо. Барои онҳо пайғамбаронашон нишонаҳо оварданд, пас, дастҳои худро дар даҳонҳои худ бозоварданду гуфтанд: «Ҳаройина, мо ба он чӣ фиристода шудед, ҳамроҳи он мункирем ва ҳаройина, мо аз он чӣ моро ба сӯйи он меҳондед, сахт дар шаккем».

Эҳтимол меравад, ки мазмуни ояти мазкур давоми сухан ва охирин сухани Мӯсо (а) дар ин сура бошад. Ин эҳтимол низ ҳаст, ки ояти мазкур ояти мустақил буда, аз ҷониби Худованд хитоб ба уммати Расулulloҳ(с) бошад. Эҳтимоли дувум назди Ибни Касир бо далели ин, ки қиссаи Оду Самуд дар Таврот наомадааст, мақбултар аст. Дар ин оят Худованд аз аҳволи умматҳои гузашта хабар додаст, ки оё хабари ҳалоки қавмҳои пеш аз шумо гузашта, чун қавми Нӯҳ (а), қавми Од ва қавми Самуд ва инчунин хабари ҳалоки касоне, ки баъди онҳо, омаданд ва ба ғайр аз Худои субҳон шумори онҳоро касе намедонад, ба шумо нарасид? Ин рафтори шумо тааҷҷубовар аст! Пеш аз шумо чандин қавм ба балои бад гирифтор шуда табоҳ гаштанд, то кунун шумо аз ҳоли онҳо ё хабар надоред ва ё хабар дореду ибрат нагирифтаед. Ривоят аст, ки чун Ибни Аббос (р) ояти мазкурро то «*ло яъламуҳум иллаллоҳ*» хонд, гуфт: «Касоне даъво доранд, ки мо дақиқан таърихи зиндагонии башарро медонем, дурӯғ гуфтаанд». Таърихи зиндагонии башар амрест аз ихотаи тавони инсон берун. Ҳеҷ кас наметавонад гӯяд, ки дар гузашта чӣ қадар қавму халқҳо буданд. Лекин гуфта метавонад, ки барои ҳамаи қавму халқҳо Худованд пайғамбарони худро фиристод. Пайғамбарон барои қавми худ то собит шавад, ки пайғамбари барҳаққанд, ҳуҷҷату муъҷизаҳо оварданд, вале онҳо аз рӯйи хашм ва бухлу ҳасад пушти даст ё ангушти худро газида, дастҳояшонро ба даҳони худ мисли карнай то ин, ки садояшон баланд шавад, гузошта гуфтанд, ки мо ба он чи шумо фиристода шудаед, кофирем. Гуфтаҳои шумо барои мо чандон боварибахш нест, сабаби изтиробу нигаронии мо шудааст, пас чӣ гуна мегӯед, ки Худованд ягона аст, ва моро ба имон овардан даъват мекунад? Мо нисбати суханҳои шумо сахт дар шаккем, чӣ гуна ба ҳақ будани шумо бовар кунем? Дар посух пайғамбарон дар кори даъваташон мутаазалзил (дудила) нашуданд, балки ба онҳо:

﴿ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِى اللَّهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۖ قَالُوا إِنَّ أَنتُمۡ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ۝﴾

❀Қолат русулҳум а-филлāҳи шаккун фāтири-с-самāвāти ва-л-арз. Ядъукум ли яғфира лакум-м миъ зунубикум ва юаххиракум илā аҷали-м мусаммā. Қолӯ ин айтум иллā башару-м мислунā туридӯна аъ тасуддунā ъаммā кāна яъбуду āбāунā фаътунā би султони-м мубин.10.

10. Пайгамбарони онҳо гуфтанд: «Оё бар Худо, ки Ў Офарандаи осмонҳо ва Замин аст, шубҳа аст? Шуморо меҳонад, то гуноҳҳоятонро биёмӯрзад ва шуморо, то вақти ном (бурда) шуда бозпас дорад». Гуфтанд: «Нестед шумо, магар одамӣ монанди мо. Меҳоҳед, ки моро аз он чӣ падарони мо ибодат мекарданд, боздоред? Пас, пеши мо ҳуҷҷати ошкор биёред?!»

Дар ҳар даври замон Худованд барои қавмҳо пайғамбарон мефиристонд. Онҳо қавми худро насиҳатҳо мекарданд. Чуноне ки дар ояти қаблӣ гузашт, қавмҳо ба пайғамбарони худ чунин ҷавоб медоданд, ки мо аз ин гуфтаҳои шумо дар шаккем. Имкон надорад, ки мо сухани шуморо бипазирем. Ҳоло Худованд дар ин оят шакки онҳоро рад карда, хабар додаст, ки пайғамбарони мо ба қавмҳои худ гуфтанд, ки оё дар вучуди он Зоте, ки тавонистааст осмонҳо ва заминро аз нестӣ бо барномаҳои муайян биофарид, шак мекунад? Ў таоло пайғамбарони Худо барои он фиристонд, ки шуморо аз олудагӣҳои куфру ширку гумроҳӣ огоҳ созанд. Шумо ба Худованди якка ва ягона имон биёваред ва омӯриш хоҳед, то шуморо биёмурзад ва то муҳлате, ки дар дунё барои шумо муайян шудааст, некбахт бошед гирифтори азоби Илоҳӣ нагардед. Вақте ки онҳо ба пайғамбарон посух гуфта натавонистанд, аз рӯйи таассуб гуфтанд, ки шумо фаришта нестед, мисли мо меҳӯред, менӯшед, шаклу намуди шумо мисли мост. Шумо низ мисли мо

инсонед, аз мо чӣ зиёдатӣ доред, ки даъвои пайғамбарӣ мекунад? Оё мехоҳед аз тақлиди падарони худ ва аз бутпарастӣ моро боз доред? Даъво доред, ки шумо аз назди Худо барои мо фириастода шудаед? Агар ростгӯ бошед, қучост ҳуҷҷатҳои ошкори шумо? Бо гуфтани чунин суханҳо аз итоати расулон (а) сар метофтанд. Расулон(а) ба онҳо чӣ ҷавоб мегуфтанд? Ояти зер ба чунин ғумроҳон посух гуфтааст:

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

Қолат лаҳум русулуҳум ин-н-наҳну иллā башару-м миҗлукум ва лакинналлоҳа ямунну ʔалā ма-й яшāу мин ʔибāдиҳ. Ва mā кāна ланā ан-н-наътиякум би султōнин иллā би изниллāҳ. Ва ʔалаллоҳи фал ятаваккали-л-муъминун. 11.

11. Пайғамбарони онҳо ба онҳо гуфтанд: «Нестем мо магар одамӣ монанди шумо, валекин Худо ба ҳар кӣ аз бандагони Худ хоҳад, неъмат медиҳад. Ва (мумкин) нест моро, ки биёрем ба шумо ҳуҷҷате, магар ба ҳукми Худо. Ва муъминон бояд бар Худо таваккул кунанд.

Пайғамбарон дар посухи қавми худ, инсони оддӣ будани худро инкор накарданд, балки ба онҳо гуфтанд, ки шумо дуруст меғӯед, мо низ мисли шумо инсон ҳастему фаришта, ё дигар махлуқи фавқуллода нестем. Оё баъзе инсонҳо аз баъзеяшон фарқ надоранд? Як бор ба худатон нигаред. Оё дар байни шумо аз рӯйи ҷисм, ахлоқ, ақл, фаросат кордонӣ, ризқу рӯзӣ ва дигар сифатҳо фарқ нест? Агар Худованд ба баъзе аз бандагони Худ қобилияти хося диҳад, ки дигарон аз он ҳеҷ баҳрае надошта бошанд, чӣ кор карда метавонед? Худованд агар бихоҳад касеро ба пайғамбарӣ мушарраф кунад, аз шумо намерасад. Ин кори Ёст. Ҳеҷ кас ба он даҳлат карда ҳам наметавонад. Чӣ мехоҳед, Худованд пайғамбарони худро бо ихтиёри шумо фириштад? На! Ҳаргиз чунин нашудааст. Худованд касеро аз бандагони Худ сазовори ин мансабу мақоми олий донад, бар ӯ миннат мениҳад ва

ӯро дар сифати пайғамбарӣ барои ҳидояти қавме, ки мисли шумо гумроҳанд, мефиристад. Ҳоло шумо ба ин ҳуҷҷатҳои овардаи мо, ки бо ҳукми Худованд нишон дода будем, қаноат накарда, боз меғӯед, ки агар шумо аз тарафи Худо фиристодашуда бошед, барои мо ҳуҷҷати ошкор биёред, ҷавоби мо барои шумо ин аст, ки он муъҷизаҳое, ки аз мо дархост мекунад, бе иҷозаи Парвардигор оварда наметавонем. Вазифаи мо таълимоти илоҳиро барои шумо расонидан аст. Бе иҷозаи Парвардигор муъҷиза нишон додан кори мо нест. Агар ба яке аз мо муъҷизае диҳаду иҷозаи нишон додани онро низ диҳад, нишон додан мумкин. Дар акси ҳол мо низ очизем.

Ин ақида саҳеҳ аст, ки бояд шахсони муъмин дар ҳар замону маконе, ки бошанд, бояд доимо ба Аллоҳ таваккул кунанд. Аз ғайри Аллоҳ аз ҳеҷ кас на ёрӣ пурсанду на ҳимоя. Зеро ҳама қудратҳо дар баробари қудрати Парвардигор ночиз аст. Агар шумо даъвати моро қабул накунад, бар адовату изо расонидани мо омода бошед, пас таваккули мо низ бар Худост.

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад:

وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ

مَا آذَيْنَا ۖ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

Ва mā ланā аллā натаваккала ъалаллоҳи ва қад ҳадāнā субуланā. Ва ла насбиранна ъалā мā āзайтумунā. Ва ъалаллоҳи фал ятаваккали-л-мутаваккилу. 12.

12. Ва чист моро, ки бар Худо таваккул накунем ва ҳол он ки батаҳқиқ, роҳи ростро барои мо ҳидоят кардааст? Ва албатта, бар озоре, ки шумо бар мо мерасонед, сабр хоҳем кард. Ва таваккулкунандагон бояд бар Худо таваккул кунанд».

Сипас, Худованд бар Пайғамбарамон (с) саргузашти пайғамбарони гузаштаро, ки дар баробари озори қавми худ сабр мекарданд, то ин ки ӯ(с) низ дар баробари озори қавми худ иқтидо ба онҳо кунад, қисса карда, фармуд, ки расулони Мо вақте диданд, ки мавриди масҳара ва озори қавмҳо қарор доранд, ба қавми саркаши худ панд дода, гуфтанд, ки Худованди меҳрубон аз «ҷом»-и тавҳиду маъфирати Худ ба мо нӯшонандааст (киноя аз пайғамбарӣ), роҳи ҳақиқату ҳидоятро барои мо боз намудааст. Оё мумкин аст, ки мо ба ӯ таваккул накунему дар ҳама мушкилот ба ӯ паноҳ набарем? На! Ҳарчи қадар шумо ба мо озор расонед ҳам,

сабрро пешаи худ месозем ва аз ин роҳ барнамегардем. Зеро одати аҳли имон ягона ба Худо таваккул кардан аст. Вақте ки қавмҳои гумроҳ ба суханҳои ҳақиқи пайғамбарашон посух гуфта натавонистанд, қувва ва таҳдидро ба кор бурда, ба расулони Аллоҳ гуфтанд:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ
لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾

**Ва қола-л- лаъина кафару ли русулиҳим ла
нухриҷаннакум-м мин арзина ав ла таъудунна фи
миллатина. Фа авҳа илайҳим Раббуҳум ла нухликанна-3-
золимин. 13.**

13. Ва касоне, ки кофир буданд, ба пайғамбарони ҳеи гуфтанд:
«Албатта, шуморо аз Замини худ хориҷ кунем ё шумо дар дини
мо боз оед». Пас, Парвардигор ба сӯи онҳо ваҳй фиристод, ки:
«Албатта, золимонро ҳалок хоҳем кард.

وَلَنَسْكَنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَٰلِكَ لِمَن خَافَ مَقَامِي

وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

**Ва ла нускинаннакуму-л-арза миъ баъдиҳим. 3-алика ли
ман хофа мақоми ва хофа ваъид. 14.**

**14. Ва ҳаройина, баъд аз онҳо шуморо дар Замин сокин хоҳем
сохт. Ин ваъда ба касе мерасад, ки аз истодан ба ҳузури Ман ва
аз ваъдаи азоби Ман битарсад».**

Дар аснои даъвати пайғамбарон кофирони фоҷири қавм
чуръат пайдо карда, бо таҳдид ба онҳо гуфтанд, ки шумо мегӯед,
мо ба Худо таваккул мекунем, ин суханҳоро як тараф гузореде,
худро дар назари мо ин қадар бузург нишон надихед. Ҳоло дар
назди шумо ду роҳ аст. Кадоме аз ин роҳҳоро ихтиёр мекунед, ин
кори шумост. Ё шумо ва касоне, ки мояи гумроҳии онҳо шудед, ба
дини қадимаи мо бармегардед! Ё шуморо аз диёрамон хориҷу
бадарға мекунем. Яъне аз ояти мазкур чунин фаҳмидан мумкин
аст, ки ҷамъияте, ки Худои ҳақиқиро эътироф намекунанд, ҳеҷ розӣ

намешаванд, ки мусалмонҳои ҳамроҳи онҳобуда барои пешрафти дини Ислом ҳаракат дошта бошанд. Ҷамъиятҳои ғайриисломӣ, ҳатто аз як мусалмони ҳамроҳи онҳо буда хавф мебаранд. Зеро ӯ ботилкориҳои онҳоро медонад, мумкин аст сирри онҳоро фош кунад ва роҳи ростро ба мардум нишон диҳад. Бинобар ин, ба ӯ меғоянд, ки бо мо ҳамкору ҳамсадо мешавӣ, агар не, ё кушта мешавӣ, ё зиндонӣ мешавӣ, ё бо ҳукми қонуни мо бадарға шуда, аз ин ватани мо меравӣ. Пас тасаввур кунед шахсоро, ки нав ба пайғамбарӣ таъин шудааст, айна ҳол ӯ ҳеҷ ёрирасоне надорад, ҷамъияти ғайриисломиро ба Ислом даъват мекунад ва дар баҳсу мунозира бар онҳо ғолиб меояд, кофирон ба ӯ таҳдид мекунанд, дар кадом ҳолат қарор дорад? Албатта, пайғамбар ё мусалмоне, ки дар ватани худ намеғунҷад, ба кадом ҳолат гирифтор аст, инро Худо медонад.

Хулоса, ҷамъиятҳои ғайриисломӣ пайғамбарон ё муъминҳоро чунин таҳдидҳо мекарданд, ки ҳарчиро интизор шудан мумкин буд, лекин, хушбахтона ваҳии илоҳӣ онҳоро башорат дод, ки албатта, мо ин душманҳои золими бадкорро ҳалок мекунем, баъди нест шудани онҳо замини диёри онҳоро барои шумо ва барои касоне, ки пайрави шумоанд, ҷои зисту зиндагонӣ мегардонем. Ин мужда барои касоне мерасад, ки онҳо аз ҳозир шудан назди Аллоҳтаъоло ва аз ваъиди азоби Аллоҳтаъоло метарсанд. Дар ҳақиқат барои Пайғамбарамон (с) чунин фатҳу нусрат муяссар шуд. Баъди он чи байни золимону расулони Аллоҳ гузашт, онҳо:

وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾

Вастафтаҳу ва ҳоба кулли ҷаббарин ъанид. 15.

15. Ва (пайғамбарон) талаби фатҳ карданд ва ҳар саркаши ситезанда (-и хасмгар) навмед шуд, -

Дар бораи он, ки кадом гурӯҳ, пайғамбарон, ё золимон талаби фатҳу зафар кардаанд, байни олимони ва муфасссирони ихтилофи назар аст: Баъзе аз онҳо пайғамбаронро пурсандаи фатҳу зафар донистаанд. Баъзе аз онҳо умматҳои онҳоро. Дигарон гуфтаанд, ки ҳар ду тараф як шуда гуфтанд, ки агар кадоме аз мо ҳақ бошад, Худованд фатҳу зафарро кушоиш диҳад, кадоме аз мо ноҳақ бошад, Худованд ўро дар ҳасрат мононад. Бо назардошти маънои оятҳои қаблӣ ва ояти баъдии сураи мазкур пайғамбаронро талабкунандаи фатҳ ҳисобидан мувофиқтар аст. Бо назардошти ин нуқтаи назар шарҳи ояти мазкур чунин аст: пайғамбарон дуо (талаб)-и фатҳ

карданд ва соҳиби фатҳу пирӯзӣ шуданд. Лекин кофирону мушрикони ноумед шуда, дар ҳамин дунё ба ҳалокат рӯ ба рӯ омада набуд шуданд. Барои фаҳми, бештар ба сураи «Шуъаро» оёти 118-119 ва «Аъроф» о. 89-ум ва «Аҳзоб», о. 50-ум ва «Сод», о. 16-ум ва «Анфол», о. 32-юм муроҷиъат шавад.

Барои чунин ҷабркунандагони золим дар оятҳои зер Худованд фармуд, ки:

مِّنْ وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾

Ми-в варӯиҳи Ҷаҳаннаму ва юсқо мим маъин садид. 16.

16. (зеро) аз пеши (рӯи) ӯ Дузах аст ва аз оби зардоб нӯшонида шавад –

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا

هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِن وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

Ятаҷарраъуҳу ва лā якāду юсигуҳу ва яътиҳи-л- мавту мин кулли макāни-в ва мā ҳува би маййит. Ва ми-в варӯиҳи ъазāбун галиъ. 17.

17. онро ҷуръа-ҷуръа фуру кашад ва набуд, ки онро ба осонӣ даркашад ва (сабабҳои) марг аз ҳар ҷонибе ба сӯяш биёяд, вале ӯ мурда набувад ва азоби сахт дар паси ӯст.

Дар ин ду оят панҷ ҷазои ҷаҳони дигар (охират) барои золимон ва натиҷаи кори онҳо баён шудааст:

1. Ба думболи ноумедӣ ва ҳалокату хусроне, ки золимон дар дунё дидаанд, боз дар қиёмат оташи сӯзони Ҷаҳаннам ва азобҳои рангоранг насиби онҳо пеши рӯи онҳост.

2. Аз он ҷумла, вақте ки он золимони саркаш дар миёни оташи сӯзон месӯзанд, ташна мемонанду об мецоҳанд, ба онҳо аз як оби бисёр ҳам бадбӯӣ дода мешавад.

3. Золимон аз чунин оби бадбӯӣ нӯшидан нахоҳанд ҳам, бо зӯрӣ дар гулӯи онҳо он обро мерезанд, онҳо обро ҷуръа-ҷуръа (як қулт-як қулт) фуру мебаранд. Аз таъсири он об рӯдаҳои онҳо пора-пора мегардад. Лекин боз аз нав барқарор мешаванд ва боз нӯшонидани оби нофоруи нафратовар барои азоб додани онҳо такрор мешавад.

4. Барои золимон васоили азоб ва шиканҷаву нороҳатӣ чунон бисёр мешавад, ки гӯё аз ҳар сӯ марг ба онҳо ҳучум мекунад. Вале бо ин ҳама азоб ҳаргиз намемиранд, то аз он дардҳо ва сахтиҳои ҷонфарсо муваққат ҳам бошад, халос шаванд.

5. Ҳоло барои онҳо азоб ва сахтиҳои сангине дар пеш ҳаст, ки аз азобҳои номбурда чандин карат талхтару дардноктар аст.

Ба ҳар ҳол ҳар кас ки гарданкаш аст,

Саранҷом маъвои ӯ оташ аст.

Чашонанд ӯро яке обу чирк,

Созовори гарданкашиҳову ширк.

Аз он чуръа-чуръа ҳаменӯшад ӯ,

Ки натвонад онро барад дар гулӯ. (Умедаи Маҷд)

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَلُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي

يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ

الضَّلَالُ الْبَعِيدُ

**Маҷалу-л-лазӣна кафару би-Раббиҳим аъмалуҳум ка
рамāдин иштаддат биҳи-р-риҳу фи явмин ъāсиф. Лā**

яқдируна мим мā касабӯ ъалā шайъ.

Ўāлика ҳува-џ-џалāлу-л-баъид. 18.

18. Масали ононе ки ба Парвардигори худ мункир шуданд, (чунин аст:) амалҳои онҳо монанди хокистаре бошад, ки дар рӯзе, ки боди тунд дорад, бод дар он саҳт вазидааст, аз он чӣ касб карда буданд, бар ҳеч чиз қудрате надоранд. Ин аст гӯроҳии (аз ҳақиқат) дур.

Касоне, ки бо ҳамроҳи Худо дигар чизро мепарастанд, расулҳои Худоро дурӯғӯ меҳисобанд, бинои амалҳои хешро бе зербино (фундамент) гузоштаанд. Дар бораи Худо маърифати (дониши) саҳеҳ надоранд. Агар онҳо гӯянд, ки мо низ корҳои хуб анҷом медиҳем, аз он ҷумла садақа, хайрот меодем, алоқаи хешовандиро риоя кардем, ба фақирон садақа додем, бо волидайн хубиҳо кардем, инҳо ҳам ибодати Худоанд, рафтори неки мо миёни мардум машҳур аст, оё ин ҳама некиҳо дар он рӯз барои мо ба кор намеоянд? Худованд дар ҷавоб ба онҳо гуфтааст, ки ҳамаи амалҳои неки касоне (кофироне), ки ба ваҳму хаёл ва тахмину

фарзия худопарастӣ мекунанд, рӯзи маҳшар (қиёмат) ба онҳо ҳеҷ ғоиде намеоранд. Кирдори онҳо ба рафтори шахсе монанд аст, ки миқдори хокистареро дар роҳи тундбод мегузорад, тундбод онро ба тавре пароканда мекунад, ки дар натиҷа ҳеҷ асаре аз он боқӣ намондад. Чунин аст амалҳои неки шахсони беимон дар рӯзи қиёмат. Онҳо дар баробари ин амали бар ҳадаррафта ва беасари худ дар рӯзи охират подош дарёфт карда наметавонанд.

Ин аст ҳамон гумроҳии дурударози онҳо ки аз роҳи ҳаққу савоб барканорашон сохтааст:

**Амалҳои куффор дар рӯзгор,
Бувад ҳамчу хокистаре пасту хор.
Ки чун тундбодде вазад дар ҳаво,
Супоранд худро ба боди фано.
Залолат ҳамин аст андар ҳаёт,
Ки бошанд дур аз тариқи наҷот.** (Умеда Маҷд)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ يَئُودَ

يُذْهِبُكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

Алам тара анналлоҳа халақа-с-самāvāti ва-л-арза би-л-ҳаққ. Ий яшаъ юзҳибкум ва яъти би халқиң ҷадид. 19.

19. Оё надидӣ, ки ҳаройина, Худо осмонҳо ва Заминро бо тадбири дурусту маҳкам офарид? Агар хоҳад, шуморо дур кунад ва офариниши нав биёрад.

وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

Ва mā zālīka ъалаллоҳи би ъазиз. 20.

20. Ва ин кор бар Худо душвор нест.

Ҳоло масъалаҳоеро, ки байни куфру имон аст, дар ин ду оят як тараф гузошта, ба вичдони ҳар инсон хитоб намуда, Худованд гуфтааст, ки эй инсон! Оё надидӣ, ки Худованд тавонистааст осмонҳо ва Заминро ба тарзи дуруст ва тадбири маҳкам биофарад, ки бар камоли қудрати ӯ далолат мекунанд? Модоме ки Худованд чунин қудрати беназир дорад, агар бихоҳад, метавонад шуморо, ки фармонро иҷро намекунед, аз байн бибарад ва дар ивази шумо дигар қавми (инсонҳои) фармонбардор биофарад. Ба

сомон расонидани чунин кор барои Худованди қодиру муттаол ҳеҷ душворие надорад. Ӯ таоло бар ҳар кор қодир аст.

Хулоса, пас аз зиндагии ин дунё ҳаёти дигар ҳаст. Онҷо мақсади офаридани инсон ба тариқа пурра ошкор мешавад.

**Набинӣ ту оё Худои ҳамид,
Ба ҳақ осмону Замин офарид.
Агар азм созад туро, эй башар,
Кунад нест рӯи Замин сар бар сар.
Дигар бора Ӯ мардумони ҷадид,
Бихоҳад ба рӯи Замин офарид.** (Умеда Маҷд)

وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ

أَنْتُمْ مُّغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَّيْنَا اللَّهَ

هَدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجَزْنَا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ ﴿٢١﴾

**Ва баразу' лиллāҳи ҷамийъан фа қола-з-зӯъафāу лил
лазйнастакбарӯ иннā куннā лакум табаъан фа ҳал
антум-м мугнӯна ёаннā мин ёазāбиллāҳи мин шайъ. Қолу
лав ҳадāналлоҳу ла ҳадайнāкум. Савāун ёалайнā
ачазийнā ам сабарнā мā ланā мим маҳйис. 21.**

**21. Ва ҳама як ҷо пеши Худо зоҳир (ҳозир) шаванд, пас, заифон
ба ононе ки такаббур карданд, гӯянд: «Ҳаройина, мо пайрави
шумо будем, пас, оё шумо чизеро аз мо аз азоби Худо
дафъкунанда ҳастед?». Гӯянд: «Агар моро Худо ҳидоят мекард,
ҳаройина, мо шуморо ҳидоят мекардем. Барои мо баробар аст, ки
изтироб кунем ё сабр намоем, дигар моро ҳеҷ халосгоҳе нест».**

Кофирон, ҳангоме ки аз қиёмату азоби он, аз Ҷаннату савоби он сухан мешунаванд, ба ҳаёли худ мегӯянд, ки он лафзи беасос чизи дигаре нест. Инсон баъд аз он, ки мемирад, мепӯсаду ба хок табдил мегардад, чӣ тавр аз нав зинда мешавад? Ин фикри онҳо тааҷҷубовар аст, зеро бовар доранд, ки Худованд осмонҳо ва Заминро офаридааст. Аммо аз нав зинда шуданро бовар надоранд. Ҳоло ояти мазкур ошкоро гуфтааст, ки рӯзе, ки қиёмат барпо мешавад, ҳама нақӯро бадкор аз қабрҳои худ берун меоянд ва дар маҳшаргоҳ, ки ҷои фароҳу васеъ аст, дар пешгоҳи

Худованд ҷамъ мешаванд. Дар он ҳангом заифон (пайравони нодон)-е, ки бо тақлиди кӯркӯрона худро ба гумроҳӣ афканда буданд, ба мустакбирон, яъне ба шахсоне, ки аз рӯи кибру ғурур ба Худои якка ва ягона кофир буданд ва дар дунё сабаби гумроҳии онҳо шуда буданд, мегӯянд, ки мо пайрави шумо шуда пайғамбаронро дурӯғӯ ҳисобидем, ба Худои субҳон куфр варзидем. Ба хоҳири итоат аз шумо, чуноне ки дида истодаед, ба азобу бало гирифтор шудаем. Пас, оё дар фикри мо ҳастед, то он азоби муайяншударо аз мо дафъ кунед? Он гарданкашон фавран мегӯянд, ки агар моро Худованд ба сӯи имон ҳидоят мекард, то ин ки аз ин азоб наҷот меёфтем, шуморо низ ёрӣ мерасондем. Вале афсӯс, ки мо низ монанди шумоем. Ҳоло, чи бегоҳӣ кунем ва чи сабр кунем, натиҷаи кори мо бегоҳӣ аст, барои мо ҳеҷ паноҳгоҳе нест, ки аз азоби Илоҳӣ халос шавем.

Чунин мазмун дар оятҳои 47-48-уми сураи «Ғофир», оятҳои 38-39-уми сураи «Аъроф», оятҳои 67-68-уми сураи «Аҳзоб» ва оёти 31-32-33-юми сураи «Сабо» ба ҷашм мерасад; Барои маълумоти бештар ба онҳо муроҷиат шавад.

Хулоса, рӯзи қиёмат, ки ҳама дар ҳузури Аллоҳ таоло ҷамъ мешаванд, байни мардуми оддӣ ва байни сардорони мутақаббир кашмакашҳо мешавад. Афсӯсу надомату фиғонҳо ба фалак сар мекашанд, болои ин қадар ғаму андӯҳ шайтони лаъин пайдо шуда...

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ

وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ

دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا

بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِحِي إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا

أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٣﴾

Ва қола-ш-шайтону ламма қузия-л-амру инналлоҳа ваъадакум ваъда-л-ҳаққи ва ваъаттукум фа ахлафтукум. Ва ма қана лияъалайкум-м миң султонин илла ағ даъавтукум фаствабтум

лӣ. Фа лā талӯмӯнӣ ва лӯмӯ аъфусакум. Мā ана би муърихикум ва мā айтум би муърихийя иннӣ кафарту би мā ашрактумӯни мин қабл. Инна-з̣-з̣олимӣна лаҳум ъазāбун алӣм.22.

22. Вақте, ки кори онҳо ғайсала карда шавад, шайтон гӯяд: «Ҳаройина, Худо шуморо ваъдаи дуруст дод ва ман ба шумо ваъда додам, пас, ман ба шумо хилофи ваъда кардам ва маро бар шумо ҳеҷ ҳукумате набуд, лекин он гоҳ, ки шуморо бихондам, пас, сухани маро қабул кардед. Пас, маро маломат макунед ва худро маломат кунед, ман фарёдраси шумо нестам ва шумо фарёдраси ман нестед. Ҳаройина, ман, пеш аз он ки маро шарикӣ Худо муқаррар кардед, безору мункирам», ҳаройина, золимонро азоби аламдиҳанда ҳаст.

Чуноне ки дар ояти қаблӣ гузашт, рӯзи қиёмат золимон ва кофирон қатъи назар, аз он ки ӯ пешво аст ё пайрав, дар пешгоҳи Худованд ҷамъ мешаванд. Саҳнаи аламовари дигаре барои пайравони шайтон оғоз мешавад. Дар аснӣ, ки ҳисоби бандагони солеҳ ва ғайрисолеҳ ба поён мерасад ва ҳама ба сарнавишти қатъии худ мерасанд, шайтоне, ки дар дунё онҳоро васваса мекард, пайдо мешавад. Байни маҳкумшудагон ва шайтон якдигарро санги маломат задан оғоз мешавад. Албатта, шайтон ҳамеша кори шайтони ҳудро мекунад. Дар он ҷо низ ба пешвоён ва роҳбарони бо роҳи залолат тамос пайдокарда ҳамовоз мешаваду пайравони бадбахти ҳудро бо тирҳои маломат ва сарзанишҳои пай дар пайи обдор рад карда мегӯяд, ки эй мардум, Худованд ба шумо ба воситаи пайғамбарони Худ ваъдаи рӯзи растохез (қиёмат), ҳисобу китоб, подоши некӯкорону ҷазои бадкоронро дода буд. Чуноне ки дида истодаед, он ваъда ҳақ будааст. Ман ба шумо хилофи ваъдаи Худо ваъда дода будам, ки фикри растохезу ҳисобу китоб, Биҳишту Дӯзахро накунад. Агар онҳоро фикр кунед, онҳо суханҳоеанд, ки айши дунёгии шуморо нофориам месозанд. Як рӯз ба дунё омадӣ, як рӯз меравӣ. Дар ин дунёи дурӯза маишат накунӣ, ин чӣ ҳаёт аст?

Хулоса, ман шуморо ба дигар корҳо овора сохтам, ки ҳамаи он васвасаҳо ва дурӯғҳои ороствакардаи ман буданд. Ин ҳама айби шумост, ки роҳи дурустро як ҷо гузошта, бо каме даъвати ман маро итоат кардед. Охир ман бар шумо фармонраво ё ҳоким набудам, ки шуморо бо зарбу зӯрӣ ба кори гуноҳ амр кунам, чӣ маро маломат мекунад? Ба ҷои ман худатонро маломат кунед! Агар шумо намехостед, ҳаргиз ман шуморо наметавонистам бо зӯру

чабр кофир гардонам, ё ба роҳи нодуруст дарорам. Ҳоло ман аз шумо безорам ва болои шумо даъво дорам, ки агар шумо ба ман гӯш фаро наметодед, ман ҳам дар ин вартаи ҳалокат воқеъ намешудам. Ҳоло чӣ пеши ман омадед? На ман ҳоло фарёдраси шумо шуда метавонам, на шумо фарёдраси ман, то аз ин азоб битавонем ҳамдигарро халос кунем ё кӯмак расонем. Ҳоло ману шумо бадбахтем, роҳи ислоҳу ҷуброн дигар вучуд надорад. Ҳар кас мувофиқи амали худ ҷазо мебинад. Ман ҳеҷ вақт ба шумо нагуфтам, ки маро шарикӣ Худо қарор диҳед. Агар алайҳи ман чунин суханро даъво дошта бошед, ман инкор мекунам. Ваъдае, ки Худованд тавассути пайғамбарони ростқавли Худ ба шумо расонд, ҳақ буд. Ба он бовар накардед, бар нафсҳои худ зулм карда, маро шарикӣ Худо қарор додед. Ин айби ман нест, ин айби шумост.

Сипас, Худованд дар охир чунин гуфтааст, ки барои касоне, ки бар нафси худ зулм карданд, меҳроҳанд ё не, азоби дардноку алампешбинӣ шудааст. Дар он пайт Худованд барои имондорҳо чунин ҳукм мекунад:

وَأَدْخِلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا

الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

**Ва удҳила-л-лаз'ина āману' ва ъамилу-с-солиҳати
чаннāтин' таҷри' ми' таҳтиҳа-л анҳāру холиди'на фӣҳā
би изни Раббихим. Таҳийятуҳум фӣҳā салām. 23.**

23. Ва он касоне ки имон оварданд ва корҳои шоиста карданд, ба бихиштҳое дароварда мешаванд, ки аз зери онҳо ҷӯйҳо равон аст, дар он ҷо бо ҳукми Парвардигори ҳеш ҷовидон бошанд, дар он ҷо дуои хайри онҳо ба якдигар «Салом!» аст.

Баъди баёни сарнавишти ситамгорон, шайтон ва пайравони онҳо, ки сарнавишти дардовар аст, дар ин оят ҳоли муъминон баён шуда аст, ки шахсоне, ки имон оварданду амалҳои солеҳ(нек)-ро анҷом доданд, воридаи боғҳои Ҷаннате мешаванд, ки ороишу зебу зиннат дода шудаанд. Аз зери дарахтҳои он боғҳо ҷӯйҳои об равонанд. Онҳо бо иҷозаи Парвардигорашон дар боғҳои Биҳишт хушбахту ҷовидон боқӣ мемонанд. Ҳеҷ хавфи аз он ҷо кӯчида рафтан, ё бо ишғоли дигар гурӯҳ аз он ҷо бечора кардани онҳо нест. Онҳо дар Биҳишт аз фариштагон дуруд (хуш омадед) мешунаванд. Яъне ба шахсони боимон гуфта мешавад, ки Биҳишт ва неъматӣ

саломатӣ ҳамеша ҳамроҳи шумо бод! Ҳеҷ нороҳатӣ, газанд, ҷанг, низоъ ба шумо дигар нахоҳад расид. Шахсони муъмин низ бо салом додан ҳамдигарро дуруду табрик меғунд.

Хулоса, калимаи салом маънои васеъ дорад. Валлоҳу аълам.

Ҳоло дар оятҳои зер барои сухани баду нек зарбулмасал омадааст:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ

وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾

Алам тара кайфа ғарабаллоҳу маъсалаи калиматаи таййибатаи ка шаҷаратин таййибатин аслуҳа ҷабиту-в ва фаръуҳа фи-с-самъ.24.

24. Оё надидӣ, чӣ гуна баён кард Худо масали калимаи покизаро монанди дарахти покиза, ки беҳаш собит бошад ва шохаш дар Осмон аст –

تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ

لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

Туътӣ укулаҳа кулла ҳини би изни Раббиха. Ва яърибуллоҳу-л-амъала ли-н-наси лаъаллаҳум ятазаккарун.25.

25. ба ҳукми Парвардигори ҳеҷ ҳар фасл меваҳои худро медиҳад. Ва Худованд барои мардум ин масалҳоро мезанад, то бошад, ки пандпазир шаванд.

Худованд дар ин оятҳо барои такмили баҳсхое, ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, то ин ки ҳақ аз ботил, куфр аз имон, пок аз нопок хубтар маълум шавад, бо овардани як мисоли ҷолибу пурмаъно фармудааст, ки оё надонистӣ Худованд барои шарҳи сухани покиза чӣ гуна мисоле овард ва онро ба дарахти пок ташбеҳ кард? Абдуллоҳ ибни Аббос (р) «калимаи покиза-и ин оятро чун калимаи «таййиба», яъне «Ло илоҳа иллаллоҳ» тафсир кардаанд. Дар ҳақиқат бо маънои васеаш ин калима шомили ҳамаи суханҳои покиза аст, чи амри маъруф бошад, чи наҳй аз мункар, чи иҷрои

амрҳои Парвардигор. Зеро иҷрои ҳамаи онҳо, бе гуфтани бе тасдиқ кардани калимаи «таййиба» бе ғоида аст. Оре! Дарахти таййиба (покиза) дарахтест, ки барои аз таъсири тундбодҳо эмин будан ва шоҳаҳои сардаросмони худро бардошта тавоништан дар замин решаи худро устувору, пойдор мегардонад. Ҳамчунин аст калимаи тавҳид, ки агар дар қалби шахси муъмин бо ихлоси тоҷойгир шавад, соҳиби худро дар дунё ва охираш дар ҳама ҳол устувор нигоҳ медорад ва амалҳои солаҳаш шабу рӯз бо изни Парвардигор ба осмон боло мераванд. Дар ҳадиси шариф бо ривояти Анас (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд:

«Дар ҳақиқат, достони имон монанди достони дарахти устувор аст, имон тани ӯст, намоз решаи он, закот шоҳаҳои ӯст, рӯза шохчаҳои вай, озор дидан дар роҳи Худо сабзии вай аст, хусни хулқ баргҳои ӯст, аз муҳаррамоти Худо худро боздоштан, меваи он аст».

«Дарахти покиза» кадом дарахт аст, назди аксари муфасссирон дарахти хурмост, ки бо ҳукми Парвардигори худ ҳамеша сабз аст ва меваҳои худро дар муддати 6-7 моҳи мавсимӣ медиҳад ва тобишону зимистон, шаб ё рӯз аз онҳо, аз тар ё хушки он метавон истифода кард.

Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд: «Чунин дарахт, ки тамоми сол мева медиҳад, дар Ҷаннат аст».

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расули Худо (с) ба саҳобагон хитоб намуда гуфтанд: **«Аз дарахте ба ман хабар диҳед, ки монанди инсони мусалмон бошад, ки баргҳои ӯ ҳеҷ гоҳ намерезад, меваи худро дар ҳар замоне медиҳад».** Сипас, худ фармуданд: **«Ин дарахт дарахти хурмост».**

Дар ҷумлаи охири ояти мазкур омадааст, ки Худованд барои мардум мисолҳо меорад, то бошад, ки онҳо панд гиранд. Оре! Мисол барои хубтар фаҳмидан ва дар хотир нигоҳдоштани сухан кӯмаки шоён мерасонад.

Маънои ояти зер акси маънои ояти қаблист:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا

مِنْ قَرَارٍ

Ва маъсалу калиматин хабӣсатин ка шаҷаратин хабӣсатиниҷтуссат миñ фавқи-л арзи ма лаҳа миñ қарор.26.

26. Ва масали калимаи нопок (инкори дин) монанди дарахти нопок аст, аз болои замин баркандашуда, онро ҳеч қароре нест.

Дарахти хабиса (нопок) кадом дарахт аст, уламо ихтилофи назар доранд. Баъзе аз онҳо дарахт (ғиёҳ)-и Ҳанзал (харбузаи сагак)-ро донистанд, ки меваҳои талх дорад. Баъзе аз онҳо ғиёҳеро бо номи «Кушут» (бар вазни «Суқут») донистанд, ки дар саҳроҳо мерӯяд ва ба дарахти хордор мепечад, на барг дораду на реша. Ба ҳар ҳол валлоҳу аълам, дар ин ҷо калимаи хабис (нопок) ба маънои калимаи куфр, ширк, сухани бадӯ ботил, барномаҳои мардумфиребанда, қонунҳои сохта, ақидаҳои даҳрӣ, инсонҳои нопок тафсир шудааст.

Хулоса, ҳар қору гуфтор, ҳар ҳаракату барнома, ки хилофи қонуни Қуръон ва суннати Расули акрам (с) бошад, дар он ризои Аллоҳ нест. Худованд онро ба дарахти хабис (нопок) ташбеҳ кардааст. Дарахти хабис (нопок) агарчи зоҳиран ба дарахт монанд аст, лекин на шохаҳои сар бар осмон дорад ва на беҳ ва на решаи дар замин фурӯрафта дорад, то онро мустақкам нигоҳ дорад. Ба таъсири бод, ғӯе дарахти пӯсида бошад дарҳол аз беҳу бун канда мешавад, қарор надорад. Бод онро аз ҷое ба ҷое ба осонӣ мебарад. Калимаи «дарахт» дар ин ҷо чун «ғиёҳ» тафсир шудааст, зеро арабҳо ғиёҳро низ гоҳо дарахт мегӯянд.

**Дарахте, ки палид аст инкори дин,
Ки реша надорад миёни замин.**

**Бияфтад ба рӯи замин хору суст,
Надорад суботу бақои дуруст.**

(Умеди Маҷд)

يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي

الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

Юъаббитуллоҳу-л лазина āману би-л-қавли-џ-џāбити фи-л-ҳайāти-д дунйā ва фи-л-āхирах. Ва юзиллуллоҳу-џ-џолимун. Ва яфъалуллоҳу ма яшāъ.27.

27. Ва Худо мусалмононро ба сухани дуруст дар зиндагонии дунё ва дар охират устувор медорад. Ва Худо золимон (-и беинсоф)-ро гумроҳ месозад. Ва Худо он чӣ хоҳад, мекунад.

Дар оятҳои қаблӣ фарқияти ҳоли имону куфр, муъмину кофир, поку нопок бо истифодаи ташбеҳ (монанд сохтан) баён шуд. Ҳоло дар ояти мавриди назар натиҷаи кори онҳоро Худованд ошкоро баён кардааст, ки касонеро, ки имон оварданд, Худованд, чи дар дунё ва чи дар охират, бо сухани дуруст устувору собитқадам нигоҳ медорад. Муфасссирони олиқадр гуфтаанд, ки «сухани дуруст» калимаи таййиба - «Ло илоҳа иллаллоҳ» аст. Бо назардошти ин фикр, қисми авали ояти мазкур чунин маъно мегирад. Худованд бо «Ло илоҳа иллаллоҳ» муъминонро дар зиндагии дунё ва охират устувор мегардонад.

Оре! Дар дунё лағзишҳои зиндагонӣ дар сари роҳи ҳар инсон ҳастанд, аз ҳамаи онҳо худро эҳтиёт кардан хеле душвор аст. Васвасаҳои шайтонҳои инсӣ ва ҷинӣ ҳар лаҳза завқу барқи дунёро ба чашми инсон ҷилва медиҳанд. Золимони куфрпеша бо роҳҳои гуногун, яъне бо истифодаи қудрати ҳарбӣ, сиёсӣ, иттилоотӣ (воситаи ахбори омма), барои пайрав ва таслим гардонидани инсони поквиждони муъмин кӯшиш мекунанд. Аммо Худованд бо фазли худ решаҳои дарахти имони касеро бо калимаи тавҳид собит гардонида бошад, ӯ дар баробари ҳаргуна ҳодиса ва дасисаҳо хеле устувор ва сарбаланд аст, ки ин нишонаи хушбахтии дунё ва охирати ӯст.

Ба қавли машҳур мурод аз қисми дуҷуми оят, устувории муъминон дар зиндагии охират аст, яъне устувории муъмин дар ҷавоби саволҳои ду фаришта; Мункар ва Накир дар қабр аст. Вақте, ки муъмин дар қабр мавриди пурсиш қарор мегирад, ба саволҳои Мункар ва Накир устувора бо суханони равшан, бурро, дуруст, бе ҳеҷ гуна камбудӣ ва дармондан ҷавоб медиҳад. Дар ҳоле ки кофир дар қабр аз ин тавфиқи Худованд бе баҳра аст. Ба саволҳои Мункар ва Накир ҷавоб дода наметавонад, зеро Худованд золимон (кофирон)-ро дар дунё ва охират гумроҳ кунад, ин кори ӯст. Хости Парвардигор мутлақ аст. Бо ривояти Усмон ибни Аффон (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) чун аз дафни майит фориғ мешуданд, бар сари қабри вай меистоданд ва мефармуданд: **«Барои бародаратон омӯрзиш бихоҳед ва барояш пойдориро аз Худованд пурсон шавед. Зеро ӯ ҳоло мавриди пурсиш қарор дорад».**

Муфасссирон аз Ибни Аббос (р) ривоят мекунанд: «Чун марги шахси муъмин фаро расад, фариштагон назди ӯ ҳозир шуда, бар ӯ салом меғӯянд. Он гоҳ ба ӯ муждаи Биҳишт медиҳанд. Чун бимирад, ба ҷанозаи ӯ ҳамроҳ мешаванд. Сипас, ҳамроҳи мардум бар ӯ намози ҷаноза мегузаронанд. Чун ӯ дафн шавад, ӯро дар

қабраш шинонда, бар ӯ гуфта мешавад: «Парвардигорат кист?» Ӯ дар ҷавоб меғӯяд: «Парвардигори ман Аллоҳ». Сипас ба ӯ гуфта мешавад: «Пайғамбарат кист?». Ӯ меғӯяд: «Пайғамбарам Муҳаммад (с)». Сипас, ба ӯ гуфта мешавад: «Шаҳодатат чист?» Меғӯяд: **«Ашҳаду ан ла илаҳа илла-л-лоҳу ва ашҳаду анна Муҳаммадан абдуҳу ва расулуҳу»**. Дар ин ҳангом қабраш ба андозаи чашм медидагӣ фарох сохта мешавад.

Аммо шахси кофирро низ дар дами маргаш фариштагон фуруд меоянд ва ба рӯю пушти ӯ мезананд. Чун ӯ ба қабр дароварда шавад, ўро низ мешинонанд. Он гоҳ ба ӯ гуфта мешавад: «Парвардигорат кист?». Ӯ ҳеҷ ҷавобе намедихад. Зеро Худованд ин ҳақиқатро дар он асно бар ӯ фаромӯш мекунонад. Чун ба вай гуфта шавад пайғамбаре, ки барои шумо фиристода шуд, кист? Боз ҳам дармемонад ва ҳеҷ посухе намедихад. Худованд ситамгоронро инчунин гумроҳ мекунад».

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴾

❁ **Алам тара илал лазӯна баддалу ниъматаллоҳи куфрав ва аҳаллу қавмаҳум дара-л-бавар. 28.**

28. Оё ба сӯйи ононе ки шукри неъматии Худоро ба носипосӣ бадал карданд ва қавми худро ба сарои табаҳӣ фуруд оварданд, нанигаристӣ,

﴿ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴾

Ҷаҳаннама яславнаҳа ва биъса-л-қарор. 29.

29.- ки (он сарой) Дӯзах аст? Ба он ҷо дароянд ва он бад қароргоҳе ҳаст.

Дар ин оятҳо яке аз нишонаҳои (шаҷараи хабиса) дарахти нопок, ки зикри он дар оятҳои қаблӣ гузашт, ба чашм меҳӯрад. Вақте ки Пайғамбар (с) аз миёни қурайшиҳо ба пайғамбарӣ мушарраф шуданд, ин барои онҳо як неъматӣ бузурге буд. Бояд онҳо имон меоварданд, ӯ (с)-ро пайравӣ мекарданд ва ба Худованд шукргузорӣ мекарданд. Аммо баръакс неъмат (имон)-ро ба куфр (носипосӣ) бадал карданд. Яъне ӯ (с)-ро мавриди носипосӣ қарор доданд. Худованд рӯйи суханро ба Пайғамбар (с) гардонид, фармуд, ки оё ба касоне, ки шукри неъматии Худоро ба носипосӣ бадал карданд, бо тааҷҷуб нанигаристӣ ва надидӣ, ки

онҳо туро инкор доранд? Оё онҳо худ ва қавми худро ба сӯйи сарои ҳалокат ва табоҳӣ фуруд наоварданд? Албатта, оварданд. Онҳо худашон ва қавмашонро дар шӯълаҳои оташи партоғи ҳалокат (Ҷаҳаннам), ки ҷои бад асту қароргоҳи фоҷирону кофирон аст, партоб кардаанд? Албатта, кори чунин шахсоне, ки бадтарин ҷойро барои худ интихоб кардаанд, кори аҷиб аст.

Ибни Аббос (р) гуфтааст, ки онҳое, ки бо дасти худ қароргоҳи худро Ҷаҳаннам гардониданд, кофирони Маккаанд, ки Худованд онҳоро дар ҳарамии амни худ ҷой дод, ризқу рӯзиашонро васеъ гардонид, аз байни онҳо Муҳаммад (с)-ро пайғамбар таъин кард ва онҳо ба қадри ин неъматҳо нарасиданд. Пайғамбарро дурӯғӯй ҳисобида, ўро озият меоданд. Дар натиҷа онҳоро Худованд ба хушсолӣ ва қаҳатии 7-сола рӯ ба рӯ сохт. Дар ин муддат ҳатто онҳо ба хӯрдани пӯсту пашми уштурҳо маҷбур шуданд.

وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِّيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ ۚ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ

إِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

Ва ҷаъалу лиллаҳи андāда-л ли юзиллу ъан сабилиҳ. Қул таматтаъу фа инна масиракум ила-н-нār. 30.

30. Ва барои Худо ҳамтоён муқаррар карданд, то мардумро аз роҳи Ё гумроҳ кунанд. Бигӯ: «Баҳраманд шавед, пас, ҳаройина, бозгашти шумо ба сӯйи оташи аст!».

Ояти мазкур ба бадтарин куфрони неъмат ишора карда фармудааст, ки сардорони Қурайш аз неъматҳои бешумори Аллоҳ, хусусан аз будани Пайғамбар (с) дар байнашон бояд мутаассир мешуданд, фахр мекарданд, меболиданд ва ба шукрона ва итоати Неъматдиҳандаи ҳақиқӣ мепардохтанд. Аммо онҳо чунин накарданд. Баръакс, камари нофармониро мустаҳкам баста, ба Аллоҳтаъоло шарик муқаррар карданд. Он ибодатеро, ки хос барои Худои азза ва ҷалла буд, ба ибодатҳои худбофт ва хурофотӣ, бутпарастӣ табдил доданд. Он сарон барои гумроҳ кардани мардум, то ин ки онҳо Худопарасту дар дини ҳақ набошанд, ва гирифтори доми хушомадгӯии ҳурматгузориҳои онҳо бошанд, аввалан худашон дар баробари Худои бузурги беҳамто бутҳоро муҳтарам шумориданду онҳоро парастиданд, ки ин гуна ибодат ширкона буд. Чун онҳо ба ин роҳ рафтанро писандиданд,

Худованд ба Расули Худ (с) фармуд, ки ба онҳо бигӯ эй беҳирадон, хуб аст, ки шумо ба доми худ афканда шавед ва бо дили хуш аз лаззатҳои зиндагонии дунёи нопойдору беарзиши моддӣ муддате чанд бархӯрдор шавед. Аммо то кай? Оқибат дар «Дору-л-бовар»-оташи Ҷаҳаннам, ҷовидон боқӣ мемонед.

Чунин мазмун дар ояти 8-уми сураи «Зумар» низ омадааст, ба он муроҷиат шавад.

قُلْ لِّلْعِبَادِیَ الَّذِیْنَ ءَامَنُوا یُقِیْمُوا الصَّلَاةَ وَیُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا

وَعَلَانِیَةً مِّنْ قَبْلِ اَنْ یَّآتِیَ یَوْمٌ لَاۤ یَبِیْعُ فِیْهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

Қул ли ъибādия-л-лазъина āману юқиму-с-салāта ва юнфиқу мим mā разақнāҳум сирра-в ва ъалāнията-м мин қабли ай яътия явму-л лā байъун фӯҳи ва лā хилāl. 31.

31. Ба он бандагони Ман, ки имон оварданд, бигӯ, то намозро барпо доранд ва аз он чӣ онҳоро рӯзӣ додед, пеш аз он рӯзе ки дар он хариду фурӯш ва бо якдигар дӯстие нест, биёяд, пинҳон ва ошкоро харҷ кунанд.

Дар мазмуни оятҳои қаблӣ гузашт, ки касоне, ки куфрони неъматӣ Парвардигорро кунанд, қароргоҳи онҳо «Дору-л-бовар» (Ҷаҳаннам) аст. Ҳоло дар ояти мазкур аз бандагони ростин ва аз неъматҳои Парвардигор сухан рафта, дар он Худованд ба Ҷабиби Худ (с) фармудааст, ки эй Пайғамбари Ман (с), ба бандагони муъминин Ман бигӯ, ки мисли шахсони кофир ношукр набошанд. Балки ба ҳар неъмате, ки мо ба онҳо арзонӣ кардаем, шукр кунанд. Шукронае, ки назди Аллоҳ аз ҳама маҳбубтар аст, яъне намозҳоро бе нуқсон, пурра, дар вақтҳои худ хондан аст. Зеро намоз аз ҳама амалҳо дида, рӯзи қиёмат ба соҳиби худ ғоидарасонтар аст. Инчунин ба бандагони муъмин бигӯ, ки пеш аз омадани рӯзе, ки дар он бо хариду фурӯш кор ба сомон намерасад ва дар он рӯз дӯстӣ ба қадри арзан қимат надорад, аз он чӣ ки барои онҳо ризқу рӯзӣ додаем, ошкоро ё пинҳонӣ, ба муҳтоҷон хайру эҳсон кунанд.

Дар ояти зер аз неъматҳои беҳисоби Аллоҳ таоло сухан меравад:

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ^ط وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي
الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ^ط وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿٣٢﴾

**Аллоҳу-л-лазӣ халақа-с-самāvāti ва-л-арза ва анзала
мина-с-самāи маън фа ахрача бихӣ мина-с̣̣ самароти
ризқа-л лакум. Ва сахҳара лакуму-л-фулка ли таҷрия фи-
л-баҳри би амриҳӣ ва сахҳара лакуму-л анҳār. 32.**

**32. Аллоҳ Зотест, ки осмонҳо ва Заминро офарид ва аз Осмон
обро фурӯ фиристонд, пас, ба он об барои шумо аз меваҳо рӯзи
берун овард ва барои шумо киштиро ром сохт, то ба ҳукми Ё дар
дарё биравад ва ҷуйҳоро барои шумо ром гардонид.**

Агар ба маънои ояти мазкур амиқтар назар шавад, фаҳмо мегардад, ки ҳар чизеро, ки Худованд офаридааст, барои бандагон неъмат аст. Инсонҳоро водор месозад, ки шукргузор бошанд ва дар баробари лутфи бузурги Парвардигор сари таъзим ба сачда гузоранд. Оре!

Худованд дар оятҳои қаблӣ сифати некбахтон ва бадбахтонро баён кард. Ҳоло ин оят, то ин ки бандагони муъмин сипосгузор бошанд ва аҳли куфр мавриди сарзаниш ва таҳдид қарор гиранд, далелҳоеро, ки бар вучуд ва ягонагӣ ва камоли қудрати Ё таоло далолат мекунанд, баён карда гуфтааст, ки Худованд Зотест, ки осмонҳо ва Заминро офарид. Пас аз осмон барои рӯёндани зироат ва меваҳои гуногун, ки ризқу рӯзии бани Одаманд об (борон)-ро фиристонд. Пас, бояд чунин Зотро парастид ва ҳар чӣ нафақа ва садақа дода шавад, бояд дар роҳи ризои Ё бошад. Ё таоло зотест, ки бо хости Худ барои мардум, то ин ки манфиаташон бароварда шавад, киштиҳоро ром гардонид, то онҳо болои баҳру дарёҳо ба ҳар тараф рафтуомад кунанд. Ҳамчунин Худованд Зотест, ки рӯдҳоро (дарёҳоро) барои бандагони Худ мусаххар (ром) гардонид. Инсонҳо метавонанд дар ҳар ҷое, ки хоҳанд, онҳоро банданду ба самти дилхоҳ ба ҷараён андозанд. Ин ҳама неъматҳои Парвардигор аст, ки барои бандагони Худ миннат ниҳодааст. Пас, бе шак, Ё сазовори парастииш ва шукр аст:

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآيِبِينَ ^ط وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

Ва сахҳара лакуму-ш-шамса ва-л-қамара даъибайни ва сахҳара лакуму-л-лайла ва-н-наҳър.33.

33. Ва барои шумо Офтоб ва Моҳро ром сохт, ки ҳамеша дар масири худ равонанд ва шабу рӯзро низ барои шумо ром сохт.

Аллоҳ таоло на танҳо мавҷудоти Замиро мусахҳари (тобеъи) бандагони Худ гардонидаст, балки Хуршеду Моҳро низ, то аз нур ва равшании онҳо истифода шавад, офарид. Онҳо то рӯзи қиёмат бо амри Худованд бо як низоми муайян пайваста аз рӯи хатти (мадори) муайяни худ ҳаракат мекунанд, то инсон ва дигар мавҷудоти муҳтоҷ, аз нуру рӯшноии онҳо истифода баранд. Ҳамчунин Худованд рӯзу шабро низ ром сохтааст, ки аз пайи якдигар меоянд. Агар рӯз барои саъю талоши бозёфти маоши зиндагӣ бошад, шаб ҳам барои ором гирифтани истироҳати инсон аст, ки ин ҳама неъматанд ва барои Холиқи худ шукру сипос металабанд.

Абру боду Маху Хуршеду фалак дар коранд,

То ту ноне ба каф орию ба гафлат нахурӣ.

Ҳама аз баҳри ту саргаштаву фармонбардор,

Шарти инсоф набошад, ки фармон набарӣ.

(Саъдӣ)

Дигар неъматҳои Худовандро ояти зер баён кардааст:

وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا ^ط

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

Ва ātākum-м миъ кулли mā саалтумӯҳ. Ва иъ таъуддӯ ниъматаллоҳи лā туҳсӯҳā. Инна-л-иъсāна ла ẓалӯмун каффār.34.

34. Ва аз ҳар чӣ хостед, шуморо дод. Ва агар неъматҳои Худоро бишморед, онро шумор карда наметавонед. Ҳаройина, инсон бисёр ситамгару носипос аст.

Худованд Зотест, ки ҳар чиро, ки бандагон ба он ниёз дошта бошанд ва аз ӯ бихоҳанд ва ҳар чизеро, ки аз мавҷудияти он хабар надоранд, аммо мавриди ниёзи онҳо зарур бошад, бо ҳикмату маслиҳати хеш барои онҳо ато фармудааст. Мисол, чун бандагон аз Худованд моли дунё, фарзанд, тансиҳатӣ, роҳату фароғат ва

дигар неъматҳо бипурсанд, Худованд ба онҳо арзонӣ мефармояд ва дар баробари онҳо чандин неъматҳои дигар низ ҳаст, ки банда онҳоро намедонад, аммо Худованд онҳоро низ ба онҳо додаст.

Хулоса, агар банда хоҳад, ки неъматҳои Парвардигорро бишуморад, ҳаргиз шумори онҳоро ба охир расонида наметавонад. Зеро неъматҳои моддӣ ва маънавии Парвардигор чунон бисёранд, ки зиндагии инсонро ҳаматарафа фаро гирифтаанд ва қобили шумори банда нестанд. Он неъматҳоеро, ки банда медонад, дар муқобили он чӣ намедонад, қатрае аз баҳр аст. Аммо басо бандагоне ҳастанд, ки бо вучуди ин ҳама лутфу раҳмати илоҳиро мушоҳида кардан дар ғафлат монда, барои худ ситамгоранд ва шукри неъматҳои Парвардигорро намеғунд.

Имом Фаҳри Розӣ дар «Тафсири кабир» чунин гуфтааст: «Чун хоҳӣ луқмаи нонеро ба даҳони худ ниҳӣ, дар ин кор дуруст андеша кун, ки агар олам бо дурусттарин камоли худ фаъол набошад, ин луқмаи нони ту дуруст ба сомон намерасад».

Дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ омадааст, ки Расулulloҳ (с) дар дуои хеш чунин мегуфтанд: **«Аллоҳумма лака-л-ҳамду ғайра мукфин ва ла муваддиъин ва ла мустағнин ғанҳу Раббано!»**, яъне «Бор Худоё! Шукру сипос барои Туст, бе он ки Ту ба шукру сипоси мо ниёз дошта бошӣ. Ё онро тарку кунем ва бо он видоъ кунем, ё аз он бениёз бошем, Парвардигоро».

Афсӯс, ки баъзе аз инсонҳо ба ҷои шукри неъматҳо ширкро (ба Худо шарик қоиш шуданро) ихтиёр карданд. Аммо дунё ҳолӣ нест. Бандагони шукргузор низ ҳастанд. Аз он ҷумла, ояти зер намунае аз шукрро дар баробари неъматҳои Парвардигор аз Иброҳим (а) баён кардааст:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ

الْأَصْنَامَ

Ва из қола Иброҳиму Раббичъал ҳаза-л-балада амина-в вачнубнӣ ва банийя ан-н-наъбуда-л-аснām.35.

35. Ва чун гуфт Иброҳим: «Эй Парвардигори ман, ин шаҳрро ҷои амн бигардон ва маро ва фарзандони маро аз он ки бутонро ибодат кунем, дур дор.

Носипосию куфрони неъматӣ сарони Қурайш, ки ҳудро авлоду пайрави Иброҳим (а) меҳисобиданд, дар ояти 28-уми ҳамин сура

баён шуд. Ҳоло ояти мазкур барои онҳо қиссаи Иброҳим (а)-ро гӯшзад намуда, фармудааст, ки замонеро, ки Иброҳим (а) баъди таъмир шудани бинои Каъба дар пешгоҳи Худованд машғули дуо шуд, бояд ба хотир биёвард. Яке аз дуоҳои машҳури ӯ (а) ин буд: «Эй Парвардигори ман, ин шаҳро ҷойи амн бигардон ва маро ва фарзандони маро аз он ки бутонро ибодат кунем дур дор». Вақто ки падари Пайғамбарон (а), аз содир кардани гуноҳ дар ҳимояи Парвардигор қарор дорад, бо вучуди ин боз мегӯяд, ки маро ва фарзандони маро аз бутпарастӣ нигоҳ дор, оё сазовор нест, ки он муддаиён ва пайравони Иброҳим (а) дар назди Каъба истода, бо омадани Пайғамбар (с) ва Китоби осмонӣ (Қуръон) даст аз бутпарастӣ бардоранд? Оё Иброҳим (а) барои сокинони атрофи Каъба аз Худованд амну амониро пурсон нашуд, то ин ки онҳо муваҳҳид бошанду мушрику бутпараст набошанд? Оё Худованди меҳрубон аз байнашон барои ҳидояти онҳо Пайғамбар (с)-ро нафиристод ва Қуръонро барои онҳо нозил накард, то онҳо шукронаи ин ду неъматӣ бузургро кунанду пайрави ӯ (с) шаванд? Лекин афсӯс аксари онҳо итоат накарда, аз дунё мушрик рафтанд. Оре! Ҳар даври замон мувофиқи худ бутҳои махсуси ҳисси ва маънавии худро дорад, ки аксари инсонҳо пойбанди парастии онҳоянд. Ҳоло шахсе, ки даъвои муваҳҳидӣ (яктопарастӣ) дорад, бояд ҳушёр бошад ва бутони замони хешро шиносад.

Хулоса, Иброҳим(а) бо ин дуо кифоя накарда, бори дигар безории худро, аз тамоми навъи бутпарастӣ маълум карда, чунин гуфт:

رَبِّ إِنِّهِنَّ أَضَلَّلْنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ

عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٦﴾

Рабби иннаҳунна азлална каси́ра-м мина-н-на́с. Фа ман табиъани́ фа иннаҳу минни́. Ва ман ъасо́ни фа иннака Ғафу́ру-р Раҳи́м. 36.

36. Эй Парвардигори ман! Ин бутон бисёре аз мардумро гумроҳ карданд, пас, ҳар кас пайравии ман кунад, ҳаройина, ӯ аз ман аст. Ва ҳар касе маро нофармонӣ кунад, пас ҳаройина, Ту омӯрзандаву меҳрубон ҳастӣ!

Иброҳим (а) медонист, ки ин балои бузург (бутпарастӣ) ҳам дар замони гузашта ва ҳам дар замоне, ки зиндагӣ дошт, бисёре аз

мардумро аз роҳи ҳидоят ба роҳи гумроҳӣ кашондааст. Медонист, ки дар ин роҳ аксари инсонҳо ақлу хиради худро бохтаанду дар ин роҳи ботил умри худро қурбон кардаанд. Бинобар ин, бори дигар назди Худованди мутаол чунин дуо кард, ки Парвадигоро! Ин бутҳо бисёри мардумро гумроҳ сохтаанд. Мардум ба фитнаҳои ақидавӣ рӯбарӯ омадаанд. Ҳоло ман ҳамаи онҳоро ба роҳи тавҳид (якопарастӣ) даъват мекунам ва ҳамаро ба сӯи раҳмати Ту меҳонам. Пас, ҳар касе аз ман пайравӣ кунад, ӯ аз ман (яъне аз аҳли дини ман) аст ва ҳар касе нофармони ман кунад, агар қобили ҳидоят ва бахшиш бошад, пас Ту бахшандаву меҳрубон ҳастӣ.

Аз маънои дуо маълум мешавад, ки дар байни пайғамбарон Иброҳим (а) аз ҳама ҳалимтар будааст. Зеро ӯ (а) дар вақти дуои худ нагуфт, ки касеро, ки маро итоат намекунад, ҷазо деҳ, балки гуфт, ки агар касе пайрави ман нашавад, Худат ғафуру раҳим ҳастӣ.

Мушрикони атрофи Каъба бо ин бутпарастияшон, бо кадом асос худро пайрави Иброҳим (а) мешуморанд? Ҳол он ки бинобар мазмуни ояти мазкур чунин бармеояд, ки Иброҳим (а) ҳар касеро, ҳатто фарзандашро, агар ба бутпарастӣ рӯй орад, аз ҳисоби аҳли дини ҳудаш, яъне пайрованаши берун ҳисобидааст. Дуо ва дархости Иброҳим (а) дар ояти зер идома дорад:

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ

رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْعَدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ

وَأَرْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

Раббанӣ иннӣ аскантӯ мин зуррийяти би вадин гайри зӣ заръин ъинда байтика-л-муҳаррами Раббанӣ ли юқиму-с-салата фаҷъал аф-идата-м мина-н-наси таҳвӣ илайҳим варзукҳум-м мина-с-смароти лаъаллахум яшкурӯн. 37.

37. Эй Парвардигори мо! Ҳаройина, ман баъзе аз авлоди худро ба водии безироат, назди хонаи муҳтарамии Ту сокин сохтам, эй Парвардигори мо! То намозро барпо доранд, пас, дили чанде аз мардумро бигардон, то ба сӯи онҳо рағбат кунанд ва онҳоро аз меваҳо рӯзӣ деҳ, то шояд онҳо шукр гӯянд.

Назди таърихшиносон ва муфасссирон машхуртарини ривоятҳо ин аст, ки Иброҳим (а) соҳиби ду фарзанд буд. Яке аз ҳамсараш Ҳоҷар, ки Исмоил (а) ном дошт ва дигаре Исҳоқ (а) аз ҳамсараш Сора. Баъд авлоди Исҳоқ (а) сокини Шом (Сурияи ҳозира) шуданд ва авлоди Исмоил (а) сокини Макка ва атрофи он. Тахмин меравад, ки дуои Иброҳим (а), ки дар ин оят баён шудааст, пеш аз сохтани бинои Каъба аст. Қиссаи Иброҳим (а) мухтасаран ин аст: ҳангоме ки Иброҳим (а) аз ҳамсараш (канизаш) Ҳоҷар писаре ёфт, номи ӯро Исмоил гузошт. Ҳамсари нахустинаш Соро аз рӯйи ҳасад назди худ будани Ҳоҷар ва фарзандашро бардошт карда натавонист. Аз Иброҳим (а) хост, то модару фарзандро ба дигар макон интиқол диҳад. Иброҳим (а) бо ҳукми Худованд Исмоил (а)-ро дар ҳолати ширхорагӣ ҳамроҳи модараш ба саҳрои бе обу гиёҳ хушку ҳолӣ (сарзамини Макка) бурд ва баъди чанде онҳоро онҷо гузошта ба сарзамини Шом баргашт. Пеш аз он ки Иброҳим (а) ба шаҳри Шом баргардад, барои фарзанду ҳамсари худ дуъо кард. Маъноии он дуъо инаст. *Парвардигоро! Ман ба фармони Ту яке аз фарзандони худро дар ин води хушку ҳолӣ, бе зироату бе иморат назди Хонаи муҳтарами Худат оварда ниҳодам, то вай ва насли ӯ ҳаққи Ту ро ва ҳаққи хонаи Ту ро адо кунанд ва намозро барпо доранд. Ту дилҳои баъзе аз мардумро ба сӯйи ин сарзамин шавқу муҳаббат деҳ, то Ту ро ибодат кунанд. Парвардигоро! Барои ризқу рӯзӣ ва барои ҷамъи хоҳири онҳо об, галла, анвои (навъҳои) меваҳо ва дигар васоили зиндагониро арзонӣ дор, то онҳо шояд бо итминони қалб Ту ро бипарастанд ва шояд аз ҷумлаи шукркунандагон бошанд.*

Худованд ҳама хоҳишҳои халили Худ (а)-ро қабул фармуд. Ба ташнагии Исмоил (а) ва ба беқарории Ҳоҷар назар кард, бо фазли худ фариштагонро маъмур гардонид, то он ҷо чашмаи Замзамро равон созанд. Чун Ҳоҷар ва Исмоил (а) дар он саҳрои сӯхта соҳиби об шуданд. Худованд муддате чанд он обро барои онҳо ғизо ҳам гардонид. Чун қабилаи саҳрогарди Ҷурҳум диданд, ки дар ин макон об пайдо шудааст ва барои зиндагонӣ мувофиқ гаштааст, бо иҷзати Ҳоҷар ба ободии он макон оғоз карданд. Чун Исмоил (а) бузург шуд, бо яке аз духтарони он қабила издивоҷ кард. Бо ҳамин тариқ дар он ҷо шаҳри Маккаи мукаррама ба вучуд омад.

Хулоса, бо шарофати дуои Иброҳим (а) Худованд тамоми душманҳояшонро нобуд сохт. Каъбаро ҳарами амн гардонид. Аз ин сабаб тамоми маҳсулот ва меваҳои, ки мутобиқ ба ҷаҳор фасли соланд, ба он ҷо оварда мешавад ва онҳоро дар як вақт он ҷо

метавон дид. Аммо солҳо, асрҳо гузашт, аксари ҳаводорони Иброҳим (а) ва Исмоил (а) даст ба бутпарастӣ заданд. Дар арафаи ба дунё омадани Пайғамбар (с), то рӯзи фатҳи Макка бутпарастияшон чунон дар авҷ буд, ки ҳатто дохили Каъбаро низ аз бут ҳолӣ нагузоштанд. Баъди фатҳи Макка бо иродаи Парвардигор ва фармони Расулulloҳ (с) Каъбаро тоза сохтанд. Алҳамдулилоҳ, то ҳол бо баракати дуои Иброҳим (а) ва бо шарофати даъвати Расулulloҳ (с) мардуми он ҷо дигар бор даст ба бутпарастӣ назадаанд.

رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا تَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي

الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾

Раббанӣ иннака таъламу ма нухфӣ ва ма нуълн. Ва ма яхфā љалаллоҳи миъ шай-иъ фи-л-арзӣ ва лā фи-с-самāъ.38.

38. Эй Парвардигори мо! Ҳаройина, Ту медонӣ он чӣ пинҳон медорем ва он чӣ ошкор мекунем. Ва ҳеҷ чиз- на дар Замин ва на дар Осмон бар Худо нӯшида нест.

Иброҳим (а) бори дигар назди Худованд чунин дуо кард, ки Парвардигоро! Ту он чиро, ки мо пинҳон мекунем ва ё ошкор месозем, ба ҳубӣ медонӣ ва ҳеҷ чиз на дар Замин ва на дар осмон бар Ту махфӣ наместонад. Парвардигоро! Ту бо аҳвол ва салоҳи кори мо аз ҳуди мо дида донотарӣ. Аз ҳуди мо нисбат ба мо меҳрубонтарӣ. Агар ба ҳангоми ҷудоӣ аз зану фарзандам ба ман мегуянд, ки эй Иброҳим, ту моро дар ин сарзамини сӯзон, ки ҳеҷ чиз дар ин ҷо нест, ба кӣ месупорӣ? Агар қатраҳои ашкам аз фироқи фарзанду ҳамсарам ошкоро сарозер мешаванд, агар андӯҳи фироқи зану фарзанд қалбамро лабрез кардааст, барои ту махфӣ нест. Ҳамаи ин дар пешгоҳи илми Ту ошкор аст ва Ту ин ҳамаро медонӣ. Агар анҷоми вазифа ва итоати фармони Туро карда бошам, инро низ медонӣ, Парвардигоро! Ояндаи ин сарзамин ва ояндаи онҳоро низ Худат медонӣ.

Ривоятест, ки Иброҳим (а) гоҳ-гоҳ аз Шом ба назди Исмоил (а) ташириф меовард ва медид, ки шаҳр обод шуда истодааст, ин дуохоро меҳонд:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِىْ عَلَى الْكِبَرِ اِسْمَ عِىْلٍ وَّاسْحَقَ اِنَّ رَبِّىْ

لَسَمِيعُ الدُّعَاۗءِ ﴿٣٩﴾

**Ал-ҳамду лиллаҳи-л-лазӣ ваҳаба лиъ ѓала-л кибари
Исмāъила ва Исҳāқ. Инна Раббӣ ла Самӣъу-д дуъāъ. 39.**

**39. Сано он Худоро, ки бо вуҷуди калонсолиам Исмоил ва Исҳоқро
ба ман ато кард. Ҳаройина, Парвардигори ман шунавандаи дуо
аст.**

Дар ҷавонӣ фарзанд дидан неъмат аст. Аммо дар пирӣ фарзанд дидан бузургтарин неъматҳои Худо аст. Аз таърихи Иброҳим (а) ба мо маълум шуд, ки аз зани худ дар ҳолати ҷавонӣ фарзанд надид. Бо ривояте баъди синни 90-солагӣ Худованд ду фарзанди барӯманд, Исмоил ва Исҳоқро ба ӯ (а) ато фармудааст. Иброҳим (а) баъди соҳиби фарзанд шудан, шукрона карда гуфт, ки ҳамду сипос Худоеро, ки ҳангоми пиронсолӣ Исмоил ва Исҳоқро ба ман бахшид ва дуои маро қабул фармуд. Албатта, Парвардигори ман шунавандаи дуоҳои бандагони Худ аст.

Дар ривояте омадааст, ки Исмоил (а) дар синни 99- солагӣ ва Исҳоқ (а)-ро дар синни 112-солагии Иброҳим (а) ба дунё омадаанд. Валлоҳу аълам.

رَبِّ اَجْعَلْنِى مُقِىْمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاۗءِ ﴿٤٠﴾

**Раббиҷъални муқим-и-салаъти ва мин зуррийяти.
Раббанā ва тақаббал дуъāъ. 40.**

**40. Эй Парвардигори ман! Маро ва авлоди маро низ
барподорандаи намоз бигардон. Эй Парвардигори мо, дуои маро
қабул фармо!**

Иброҳим (а) дар идомаи дуоҳои худ гуфт, ки Парвардигоро! Аввалан худамро барподорандаи намоз қарор деҳ ва фарзандони маро низ дар барпо доштани намоз устувор нигоҳ дор. Парвардигоро! Дуоҳои маро қабул фармо.

Баъзе муфасссирон гуфтаанд, ки дар ин дуо Иброҳим (а) аз Аллоҳ таоло барои худ ва барои бархе аз авлоди худ ёри ибодати бардавомро пурсида аст. Охири дуои Иброҳим (а), ки дар ин сура омадааст, ояти зер онро баён мекунад:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

**Раббанагфирли ва ли вāлидайя ва лил муъминина явма
яқуму-л-ҳисāб. 41.**

**41. Эй Парвардигори мо, рӯзе, ки ҳисоб қоим шавад, маро ва
модару падари маро ва мусалмононро биёмӯрз!»**

Рӯзи ҳисоб, рӯзи қиёматро гӯянд. Дар он рӯз агар мағфирати Аллоҳ таоло шомили ҳоли банда нашавад, ҳеҷ кас наҷот ёфта наметавонад. Дар охир Иброҳим (а) дар охири дуо аз дуои ҳафтгонаи худ даст ба дуо ва истиғфор бардошта чунин гуфт, ки Парвардигоро, падару модарамро ва ҳамаи мӯминину мӯминаҳоро дар рӯзе, ки (қиёмат) барпо мешавад, биёмӯрз.

Хулоса, Иброҳим(а) мақсади асосии худро аз Аллоҳ таоло пурсон шуд ва аз байни бандагони Худо муъминонро бо дуои худ ва мағфирати Аллоҳ хос гардонид, дуо кард, зеро барои кофирон талаби мағфират ҷои нест.

Дар ояти 113-уми сураи «Тавба» Худованд аз истиғфор барои мушрикони муъминонро ошкоро манъ намудааст. Озар падари Иброҳим (а) як шахси бутпараст буд. Талошҳо ва кӯшишҳои Иброҳим (а) барои аз бутпарастӣ боз доштани ӯ таъсире набахшид. Пас чаро Иброҳим (а) аз Худованд барои ӯ тақозои омӯриш кард? Ҷавоб: Дуои Иброҳим (а) барои падараш (Озар) пеш аз он буд, ки намедонист ӯ дар ҳоли куфр аз олам мегузарад. Бинобар ин ӯ (а) дуо мекард ва талош дошт, то падараш шояд омӯрида шавад ва шоистаи Ҷаннат шавад. Вақте, ки Худованд Иброҳим (а)-ро огоҳ сохт, ки шахси кофир шоистаи дуо ва мағфират нест, Иброҳим (а) ҳангоми дуо калимаи «падару модарам»-ро ихтисор мекард. Бо ҳамин суҳан аз таърихи Иброҳим(а), бо хотирнишон кардани ҳодисаҳои мудҳиши рӯзи қиёмат, ки дилҳоро дар изтироб ва пойҳоро дар ларза медарорад, ба интиҳо мерасад.

Ояти зер барои Пайғамбар (с) ва муъминон тасалли буда, Худованд дар он фармудааст:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفِيلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ

لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

**Ва лā таҳсабанналлоҳа ғофилан ʔаммā яъмалу-ʔ-
золимун. Иннамā юаххируҳум ли явмин ташхасу
фиҳи-л-абсор. 42.**

**42. Ва аз он чӣ золимон мекунанд, Худоро беҳабар мапиндор, чуз
ин нест, ки онҳоро барои рӯзе, ки дар он чашмҳо хира шаванд,
муҳлат медиҳад –**

مَهْطِعِينَ مُقْنِي زُؤُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٢﴾

**Муҳтиъина муқниъи руӯсиҳим лā яртадду илайҳим
тарфуҳум ва аф-идатуҳум ҳавъ. 43.**

**43. (дар он ҳолат мардум) шитобкунон сарҳои худро ба боло
бардорандагон буда, ба сӯйи онҳо чашми онҳо (то ин ки мижа
зананд) боз намегардад ва дилҳои онҳо (аз хирад) ҳолӣ (ва дар
парешонӣ) аст.**

Пайғамбар (с) асло гумон накардааст, ки Худованд аз корҳое, ки золимон мекунанд, ғофил бошад. Лекин шояд касе савол кунад ё гумон барад, чаро золимон ҳар чӣ мехоҳанд, мекунанд, бо карру фар гаштугузор доранд, ҳеҷ балое ба онҳо намерасад? Барои ҷавоби чунин гумонҳо Аллоҳ таоло дар ин оят фармудааст, ки эй мухотаб, оё гумон мекуни, ки Парвардигор аз кору кирдори золимони ситамгар беҳабар аст? На! Ҳаргиз Худованд аз рафтори золимон ғофил нест. Агар фавран онҳоро ба муҷозот намекашад, ба хотири он аст, ки ин ҷаҳон маҳалли озмоиши инсонҳост. Ин ҳадаф (имтиҳон) бидуни озодӣ ва ихтиёрӣ ҷузъӣ ҳосил намешавад. Аммо яқин аст, ки Худованд рӯзе ба ҳисоби золимонҳо хоҳад расид. Фариштагон (барои шоҳидӣ додан) ҳамаи гуноҳҳои золимонро як зарра ҳам бошад, навиштаанд. Дар ҳолати зулм қардан бар сарашон наомадани бало, нишонаи бе ҷазо мондани онҳо нест, балки гуноҳи онҳо зиёдтар ва мутаносибан дараҷаи ҷазои онҳо бадтар шудаистодааст ва Худованд онро то рӯзи қиёмат мавқуф гузоштааст. Қиёмат рӯзест, ки аз тарсу даҳшат чашмҳои онҳо дар як ҳолати боз буда, дар фикри пайдо кардани ягон сарпаноҳе ҳастанд, аммо барои онҳо сарпаноҳ нест. Чун нидоеро мешунаванд, сари худро ба боло бардошта, назар ба атрофи дур меандозанд ва ба сӯйи майдони маҳшар мешитобанд. Дар он рӯз чунон ҳайронанд, ки ба якдигар (ҳатто ба худашон) наменигаранд. Онҳо чунон парешонхотиранд, ки чӣ кор карданашонро дар он рӯз намедонанд. Чунон бечораанд ва чунон дар ҳаросанд, ки ҳатто аз

пӯшидани пилки чашми (мижа) худ оҷизанд. Дар дилашон ғайри даҳшату ҳайбати рӯзи қиёмат чизи дигаре нест.

Хулоса, шахсоне, ки дар ин дунё зулм мекунанду, ба онҳо ҳеҷ осебе намерасад, ҳамеша мағруру мутакаббир буда, ба ҳама чиз бо масхараву нописандӣ нигоҳ мекунанд ва худро аз ҳама оқилтар меҳисобанд, рӯзи қиёмат ба панҷ сифат гирифтор мегарданд; хира шудани чашм; баланд кардани сарҳо; барҳам кашидани гарданҳо, то ин ки дар атроф чизҳои даҳшатноқро набинанд; аз ҳаракат мондани пилки чашмҳо; фаромӯш кардани ҳамаи хотираҳо.

Ояти зер хитоб ба Пайғамбар (с) аст:

وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نَحْبُ دَعْوَتِكَ وَنَتَّبِعِ الرَّسُولَ ۖ أَوْلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ
مِّنْ قَبْلُ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾

Ва ағзири-н-наса явма яътиҳиму-л-ъазāбу фаяқулу-л-лазӣна ғаламӯ Раббанā аххирнā илā аҷалин қарӯби-н-нучиб даъватака ва наттабиъи-р-русул. А-ва лам такунӯ ақсамтум-м мин қаблу ма лакум-м мин завāl. 44.

44. Мардумро аз рӯзе битарсон, ки ба онҳо азоб биёяд, пас, золимон гӯянд: «Эй Парвардигори мо, моро як муддати кӯтоҳ муҳлат деҳ, то даъвати Туро қабул кунем ва расулонро пайравӣ кунем, (ба онҳо гуфта мешавад:) «Оё пеш аз ин қасам намехӯрдед, ки шуморо ҳеҷ заволе набошиад?»».

وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكَنٍ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ
فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

Ва сакантум фи масāкини-л-лазӣна ғаламӯ ағфусаҳум ва табайяна лакум кайфа фаъалнā биҳим ва ғарабнā лакуму-л-амсāl. 45.

45. Ва дар манозили ононе, ки бар хеш ситам карданд, сокин шудед ва шуморо зоҳир шуд, ки онҳоро чӣ гуна ҳалок кардем ва барои шумо мисолҳо (қиссаҳо)-ро овардем.

То ин ки тасаввур пайдо нашавад, ки ҷазоҳои илоҳии дар оятҳои қаблӣ гузашта ба гурӯҳи хоссе марбут аст, Худованд ба Пайғамбари Худ (с) бо таври умум амр кард, ки эй пайғамбари Мо, ҳамаи мардумро аз рӯзе, ки азоби дардноки Парвардигор ба суроғи бадкорон меояд, битарсон ва хабардор кун. Он рӯз чунон рӯзест, ки золимон натиҷаи амалҳои ваҳшатноки худро мебинанд, пушаймон шуда, дар фикри ҷуброни он мешаванд. Онҳо назди Худованд арз мекунанд ва мегӯянд, ки Парвардигоро, мо ҳақиқатро акнун фаҳмидем, андак бошад ҳам, моро муҳлат деҳ, то аз ин муҳлати кӯтоҳ истифода карда, даъвати Туро иҷобат кунем ва аз пайғамбаронат пайравӣ кунем. (Рӯзи қиёмат рӯзест, ки чун инсон дар ҳама тараф азобҳои даҳшатборро мебинад, ҳарчанд мушрик, мутақаббир ва бедину нобовар бошад ҳам, дар он рӯз «Эй Парвардигори ман» мегӯяд ва ба мавҷудияти Аллоҳи ягона иқрор мекунад). Лекин афсӯс, кофирон вақти муносибро аз даст додаанд, дигар ҳазор пушаймон шаванд ҳам, барои онҳо ғоиде нест. Баъди дархости муҳлат ба онҳо ғавран посухи рад медиҳанд ва ин суҳанҳои тақондиҳандаро мегӯянд, ки ҳоло иҷрои ин дархости шумо маҳол аст. Вақтеро ки дар он бояд амал мекардед, аз даст додаед. Шумо дигар қатъиян ба дунё боз намегардед. Оё шумо касоне нестед, ки чун суҳан аз қиёмату ҳисобу китоб ва аз нав зинда шудан ба миён меомад, суҳани худро бо қасам таъкид карда мегуфтед, ки на! Ин ҳама сафсата аст, мо ҳаргиз ба суҳанҳои шумо бовар надорем, мо фанонопазирем, кори мо дар ин дунё доимист, ҳаргиз қиёмат барпо намегардад ва бозгашти мардум ба сӯйи Худованд нест! Оё шумо касоне набудед, ки дар макони касоне зиндагонӣ кардед, ки бар худашон ситам карданд ва Мо онҳоро ба ҳок яксон кардем? Ба шумо маълум шуд, ки Мо барои чӣ бар сари онҳо ин балоҳоро овардем. Чаро ибрат нагирифтед? Барои шумо аз аҳволи умматҳои гузашта он қадар мисолҳои иборатангезро зикр кардем, вайрон шудани баъзе минтақаҳоро бо чашми худ дидед, чаро ибрат нагирифтед, боз ба зулму ситам ва амалҳои нангини худ идома додед? Чаро? Ҳарчи фурсат барои шумо буд, ҳоло поён ёфт. Дигар барои шумо муҳлат дода намешавад. Зеро ин ҷаҳон, ҷаҳони дигар асту вақти ҷамъоварии натиҷаи амалҳои дунёист. Барои пурра сохтани маънои ин оятҳо, ба ояти 38-уми сураи «Наҳл» ва ба ояти 5-уми сураи «Қамар» муроҷиат шавад.

وَقَدْ مَكْرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ

لِتُرْوَلَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

**Ва қад макарӯ макраҳум ва њиндаллоҳи макруҳум ва ин
kāна макруҳум ли тазула минху-л-ҷибāl. 46.**

*46. Ва ба дурустӣ ки он чӣ ниҳояти макрашон дар маккорӣ (ҳилагарӣ)
буд, кӯшиши карданд, илми макри онҳо назди Худост, ҷазои макри онҳо
ошкор аст. Ва макри онҳо то он ҷойе нест, ки кӯҳҳо аз беҳ канда
шаванд.*

Дар оятҳои гузашта қисман ба ҷазои золимон ишора шуд. Ояти мазкур низ ба ғӯшае аз қорҳои онҳо ва ба қисми дигаре аз ҷазои онҳо ишора карда гуфтааст, ки кофирону мушрикони, то ҷое ки аз дасташон меомад, алайҳи Пайғамбар (с) ва мӯъминон ва дини ислом макру ҳилаҳо андешиданду карданд. То он ҷое ки қудрат доштанд, ба шайтанат пардохтанд. Қоре набуд, ки душманони ту барои маҳв ва нобудии ислом анҷом надиҳанд. Вале онҳо ба мақсади худ нарасиданд, зеро Худованд ба ҳамаи нақшаҳои онҳо огоҳ аст ва бо қудрати Худ ба макру найранги онҳо ихота дорад. Макри онҳо то дараҷае нест, ки кӯҳҳоро аз беҳашон кӯҷонад. На! Наметавонанд, ба ин қодир ҳам нестанд. Пас чӣ гуна дар қори пайғамбарону шариати онҳо, ки аз кӯҳҳо дида устувортаранд, таъсир расонида метавонанд? Онҳо таъсир ба дараҷае расонида метавонанд, ки иродаи Худо дар он бошад. Бо мутолиаи ояти 38-уми сураи «Бани Исроил» иншоаллоҳ, фаҳму эзоҳи ояти мазкур пурратар хоҳад шуд.

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴿٤٧﴾

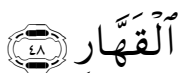
**Фа лā таҳсабанналлоҳа мухлифа ваъдиҳи русулаҳ.
Инналлоҳа њазизун ғунтиқом. 47.**

*47. Пас, мапиндор, ки Худо ба расулониаш ваъдаи Худо хилоф кунад.
Ҳаройина, Худованд ғолибу соҳибинтиқом аст.*

Худованд дар ояти қаблӣ шахсони мӯъминро ба кӯҳҳо ташбеҳ намуд, ки онҳо чун кӯҳ, ки дар муқобили ҳар таъсири беруна истодагӣ карда метавонад, агар аз тарафи золимон ба онҳо макре расад, синаи худро сипар карда, бардошт мекунад ва дар бораи

ҳақ будани Ислом ва ваъдаҳои Илоҳӣ, дар дили худ ҳеҷ шакку шубҳаро роҳ намедиҳанд. Худованд дар ин оят ошкоро ба Пайғамбар (с) гуфтааст, ки гумон мабар, ки Худованд ба ваъдае, ки ба пайғамбарон (а) додааст, муҳолифат мекунад. На! Худованд ғолибу тавоно ва соҳиби интиқом аст. Хилофкорӣ аз касе сар мезанад, ки ӯ тавоно нест ё қудрати интиқом гирифтани надорад. Агар мушоҳида шавад, ки ситамгарон фавран ҷазо намебинанд, ин на ба хоҳири он аст, ки Худованд ваъдаи худро хилоф кардааст, балки ҷазои онҳо ба вақти муайян воғузур шудааст. Агар рӯзу соати ҷазодиҳии онҳо даррасад, ба ҳеҷ кучо гурехта наметавонанд. Хоҳанд, нахоҳанд ба онҳо ҷазои одилона дода мешавад. Он ваъдаи ҷазо барои онҳо кай барпо мешавад, ояти зер баён мекунад:

يَوْمَ تَبْدُلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ

Явма тубаддалу-л-арзӯ гайра-л-арзи ва-с-самāvāt. Ва баразу¹ лиллаҳи-л-Ваҳиди-л-Қаҳҳар.48.

48. Рӯзе, ки ин Замин ба гайри ин Замин бадал карда шавад ва осмонҳо низ бадал карда шаванд ва ҳама мардум ба ҳузури Худои ягонаи ғолиб ҳозир шаванд.

Ҷазодиҳии золимон дар рӯзе хоҳад буд, ки он рӯзи қиёмат ном дорад. Он рӯз рӯзест, ки бо иродаи Худованд ҳуди Замину осмонҳо, ё сифати онҳо бадалшудаву дигаргун аст. Инсонҳо бо ҳамаи гуноҳ ё савобҳояшон барои ҳисобу китоб дар он рӯз дар баробари Худованди воҳиди қаҳҳор ҳозир мешаванд. Дар он рӯз пайғамбарон ва касоне, ки пайрави онҳо шуданд, наҷот меёбанд, золимону кофирон ба ҷазои амалҳои худ, гирифтор мешаванд.

Барои фаҳмиши бештар ба ояти 16-уми сураи «Ғофир» ва ба ояти 9-уми сураи «Ториқ» муроҷиат шавад.

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ

Ва тара-л мучримина явмаизи-м муқарранина фи-л-асфад.49.

49. Ва дар он рӯз ту гунаҳгоронро бубинӣ бо ҳам дар занҷирҳо баста шуданд.

Дар ин оят Худованд ҳоли золимонро чунин баён кардааст, ки дар он рӯз (рӯзи қиёмат) дастҳои гунаҳгортон бо завлона (кишанг) дар гарданҳояшон овезон ва бо занҷирҳо бо якдигар басташуда ва дар арсаи маҳшар ҳозиркардашуда мебинӣ ва дар он ҳолат...

سَرَابِيلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾

**Саробилухум-м мин қатирони-в ва тагша
вучуҳаҳуму-н нār. 50.**

**50. Перохани онҳо аз қатрон (моддаи тездаргиранда) бошад ва
отаи рӯи онҳоро бипӯшад.**

Золимону мушрикони кофирон, ки бе тавба ва бе имон аз дунё гузаштаанд, чуноне ки гузашт, дар он рӯз, то ин ки онҳо ба азобгоҳи кашонда шаванд занҷирбанд, мешаванд. Дар он ҳолати андӯҳовар ба онҳо перохани ниҳоят бадбӯи дар моддаи қатрон таркардашуда, ки бо андак оташ дармегирад, пӯшонида мешавад. Чун ба оташ андохта шаванд, шуълаи он рӯйҳояшонро низ фаро мегирад. Ин аст ҷазои касоне, ки дар дунё на ба гуфтаҳои Худованд амал карданд ва на пайрави пайғамбарон шуданд. Чаро онҳо бо ин гуна азоби даҳшатовар гирифта мешаванд, ояти зер эзоҳ медиҳад:

لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

**Ли яҷзияллоҳу кулла нафси-м ма касабат. Инналлоҳа
сарӣъу-л-ҳисāб. 51.**

**51. То Худо ҳар касеро мутобиқи он чӣ карда аст, ҷазо диҳад.
Ҳаройина, Худо зудҳисобкунанда аст.**

Навъи ҷазохое, ки барои золимон пешбинӣ шудааст, дар ояти қаблӣ гузашт. Ин ҳама хабарҳо барои он аст, ки бешак, Худованд ҳар инсонро мувофиқи амалҳои баду неки анҷомдодааш ҷазо ё подош медиҳад. Инсон набояд шак дошта бошад, зеро Худованд Зотест, ки ҳисобу китоби золимонро хеле ба зудӣ ба охир мерасонад. Худованд Зотест, ки дар ҳолати ҳисобгирӣ ягон кори дигар ҳатто ҳисобгирӣ Ёро машғул намесозад ва тамоми халоиқро дар миқдори вақти хостаи Худ ҳисоб мегирад. Аз он ҷиҳат, ки оятҳои ин сура мисли дигар оятҳои қуръонӣ ҷанбаи даъват ба тавҳид (яктопарастӣ) доранд, Худованд дар охири ояти ин сура чунин фармудааст:

هَذَا بَلَّغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنذِرُوا بِهِ ۖ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ

أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

**Ҳазъи баллағу-л ли-н наси ва ли юнзару биҳи ва ли яъламӯ
аннамъ Ҳува Илāху-в Вāҳиду-в ва ли яззаккара улу-л-
албāб.52.**

*52. Ин Қуръон барои мардум хабаррасонанда аст, то ба он бим карда
шаванд ва то бидонанд, ки ҷуз ин нест, ки Ӯ Худои ягона аст ва то
соҳибони хирад пандпазир шаванд.*

Худованд дар охирин ояти сураи «Иброҳим» чунин фармудааст, ки ин Қуръон аз тарафи Аллоҳ барои ҳамаи мардум ҳамчу баённома, барои он фиристода шудааст, ки то онҳо аз бадбахтиҳо раҳо ёбанду хушбахт бошанд. Мақсад аз нозил кардани Қуръон он аст, ки то ҳамаи мардуми кураи Замин тобеъ ба он бошанд, зеро қатъи назар аз наҷод, то ин ки хушбахтии дунё ва охират насиби онҳо бошад, ҳамаи мардум имконияти амал карданро ба гуфтаҳои он доранд. Бояд онҳо донанд, ки ғайри Худои ягона ҳеҷ чиз лоиқи парастии нест. Ҳама бояд дар ҳолати яктопарастӣ зиндагонӣ кунанд ва яктопараст аз дунё гузаранд. Қуръон барои соҳибони хирад ёдрасон мекунад, ки бояд онҳо ақли худро ба кор гиранд ва роҳи дурустero, ки ризои Аллоҳ дар он асту он роҳ онҳоро ба сӯйи Биҳишт мерасонад, ёбанд.

Ва лиллоҳи ҳамд.

Поёни сураи «Иброҳим» ва поёни пораи 13-ум.